

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 31. augusta 1880.

Číslo 8.

Ealija.

Povešť od *Vajanského*.

(Pokračovanie.)

X.

Padaly Krakovany vždy hlbej a hlbej. Abraham Diamant nebol jediným úžerníkom, k nemu sa hodne pripojil Izak Karpeles a Jonas Grünbaum. S úpadkom hmotným išla ruka v ruku mravná zkaza, a jakoby tá bieda bola posmelujúcim momentom k rozpustilosti, množily sa krémy, nočné hulákanie, pračky a nezdoby boli na deňnom poriadku. Zle ošatení, skoro večne podnapití pandúri mali skoro deňne prácu. Väzenia nebolo nikdy prázdne, v kriminálnom protokole slúžnvskej písárne zaznačené boli mená niekedy statočných a majetných hospodárov. Učítelia trelí biedu, lebo sa jim ani ten ináč chatrný plat nedostával. Biedne Krakovany boli na mizine. Ludevít Branský to všetko videl, a srdce ho bolelo. On, muž diela, díval sa bezčinne na zkazu.

„Niet vo mne tej sily,“ dumaľ, „o ktorej snívala moja pýcha. Mysľím na seba, moje vlastné záležitosti pohlcujú celú moju bytnosť. Jak nehodný som služobník. Kdeže je tá žiara citov, ktorá lučezarne svietila v prsiach mojích! Žiara potuchla! Kdeže je ten živý oheň, ktorý rozpaloval hruď moju. Vyhasol. Do nízkych sebeckých prúdov vtrhla ma náruživosť! A či je tá náruživosť prečímom. Veď i ona je svätým svetlom a nadšením plameňom horúcim. Život je pustina bez chvíľ nadšenía. Či je to nie

všetko jedno, zkadiaľ sa nadšenie to prúdi a jakým smerom z prs vyviera? Činnosť je omamujúci huk, ktorý zahľušuje ten vyšší, velebnjší život duše. Žijem. Cítim, jako skrsajú vo mne nové životné sily, oni vrú klokočami, šumia harmonicky, snivo, unylo. Nemožno mi prerušiť túto sladkú nehu vnútorného života, klopotom nádennickej práce. Mňa osud nevybral zpomedzi tisícich za pravého faktora života nášho. Vychytím sa, učím, chodím, namáham sa do vyčerpania všetkých síl — a potom klesám v dnu bezplodnú, unavenú na duši a tele. Či niet u nás žiadnej organickej spôsobilosti riasť a velatiť sa z vnútra na vonok? Všetko musíme prijímať iba darom, náhodou, a nutnosťou? Či lebký slovenských ľudí sú ináč utvorené jako lebký iných, či krev naša má iné chemické prvky jako krev druhých národov? Tuším, tuším! Jaká túžba činu, ostrá energia zachvátila mi hlavu — a teraz zas cítim protivieň, nudu a opovrhujem zemou, obkolesený oblakami fantázie a vystretý na mäkký vankúš dím sladkých snov.“

Branský bol zunovaný až k mdlobe. Robil si vyčítky nad vyznaním, ktoré sa mu tak vyklzlo pod lipou. O pravom smýšľaní Anny nebol na čistom. Ona mu bola opravdovou hádkou s jej nestálym, nervósnym bytom. „Ba či je moja láska pravá, naozajstná a nesmie-

šaná s pocitami, ktoré nemajú nič spoločného s láskou?“ pýtal sa sám seba, a ovesil smutne hlavu. Lampu zahasol, šalokatre spustil, aby sa nachádzal v čím väčšej tme. Vo tme cítil sa byť jaksi osvobodенý od farchy tela, predvolal dušu a svedomie pred súlnu stolicu rozumu, a ponevác oči nič nevidely, domnieval sa, že bude súd nestranný, bezprostredný a spravodlivý.

Ale ten rozum nechcel súdiť. V hlave rozkladala sa taká tma, jako v izbe. Myšlienky behaly v nesriadennom roji, a nemohly sa so-sústrediť na jeden predmet. Branský cítil hľadanie nikdy nepocítenej muky.

Včasne ráno, ešte bolo slnko za obzorom, počul v polosne cvendzanie ostrôh a strmý krok. Prešiel rukou tvár a zodvihol sa v posteli. Žulinský bez klopania otvoril ticho dvere a vnišiel.

„Čakám vás, pane Branský, všetko v poriadku. Pán Lubomirský odišiel vrchom do Dubiny.“

Lubomirský, poľský šľachtic, bol druhý sekundant Ludovítov. Bola to živá, fantastická chlapina, s príjemnými elegantnými mravami, ktoré darom napodobňujú brandeburskí junkeri. Vypadá jim to tak, jako keby chcel vôl napodobniť koketný chod jeleňa. Lubomirský súčasnil sa v poľskom povstaní, upadol do zajatia, a bol na svobodu pustený s tým doložením, že sa viac nevráti do Ruska. Jeho majetky mu aboloval štát a síce veľmi bo-hate, čo pripisovali vysokej protekcii. Nepo-seda, tuhý kartár, náklonný k dobrodružnému životu, bol nič menej dokonalým kavalírom, otvoreným čestným druhom a veľkým poklon-níkom ženského sveta. Radí ho videli v kru-hoch spoločenských, bár často sarkasmom drážil hlavných zástupcov vonkovských spo-ločností. Jeho polotemná minulosť, živý ľahký rozhovor, elasticke obraty, výtečnosť vo všet-kých temer kavalírskych cnostach, to všetko oprávňovalo ho ku vtípkovaniu nad nezručno-stou a detinskosťou našich neokrúchaných firtlišov. Žulinský sa oboznal s ním v Pešti, a povolal ho k sebe jako hosťa.

Branský sa rýchlo obliekol — a až teraz padla mu na dušu jakási tupá úzkosť. On ne-vereľo, prešiel párkrát po izbe a zastavil sa

pred zrkadlom. Hnev sa mu zbúril v útrobach, keď zbadal, že jeho tvár je neobččajne bladá.

Žulinský sedel na ľahkom kočiariku a švihol netrpelivo bičom. Branský sadol vedľa neho, sluha vyskočil na voz a sedel na pan-skom sedlišku drevene, rovno, jakoby bol ražen zhltoľ. Gróf švihol do koni a voz ubieral sa rýchlo smerom k Dubinej.

Medzi cestou sdelil Žulinský svojmu pria-teľovi do podrobná ustanovené podmienky súboja. Ustanoveno strielať sa s napredova-ním, tak že po danom znaku môhol každý strielať kedy sa mu páci.

„Radím vám vyčkat jeho ranu,“ hovoril gróf Branskému. Nervy sú tichšie. Lúto by mi bolo, aby ten ľahťikár lacno odišiel dnes z Dubiny! Ktožebý môhol počúvať jeho chva-stúňstva po dajakom šťastnom východe.

Branský mlčal. Jeho krev bola rozbuřená hnevom, že sa nachádzal v položení práve tak smiešnom, jako nebezpečnom. Ustrnul nad vážnosťou, s jakou ponímal vec jeho pán a priateľ Žulinský, a zlost sa mu búrila v útro-bách nad povedomím, že čo robí, nerobí z vlastného pudu a presvedčenia, ale že je hračkou v rukách iných. Vojak ide smelo do boja a hľadá v okamihoch oduševnenia chladno-krevno do hrtana smrti, ale nerád človek váži životom pre hračku, a za hračku pova-žoval všetko toto duellantstvo Branský.

Ráno bolo utešené. Hojná rosa padla z neba, a osviežila za dážďom upiace rastlínstvo. Prvé blesky slnka osvietily horu bájočným svetlom, stíhle stĺpy bukových pňov odrážaly sa ná-padne od temného úzadia, kam ešte nemohly vniknúť slnečné lúče. Chladný dych vial z krí-kov a vôňa vystupovala z hôrskych kvetov, už navštevovaných včelmi. Belasé zvonky na dlhých stopkách kývali hlávkami v slabom vetierku. Piesková cesta, pokropená hojnou rosou bola celkom temnošedá, až kolesá gróf-skeho povozu zanechávaly bielu stopu za sebou, suchý piesok na povrch vytlačajúč. Kone frkali a veselo máchali chvostami.

„Sme prví,“ preriekol gróf dôjduce na tak zvanú „tureckú tablu,“ miesto to uhovorené s Kaprossym a Parákom k dnešnému dosta-veničku. Oba mužovia soskočili z voza, Žu-linský vytiahol z vozovej truhly malú, krásne

pracovanú koženú skrynkú, a veľe sluhovi s vozom nižej. „Tam pod veľkým bukum pri studničke čakaj“, pohodil grof svojmu sluhovi. Sluha obrátil voz a ospalým hlasom pokrikoval na kone. Medzi bučinou ztratil sa voz, a mužovia ostali sami. Žulinský sadol si nevrle na zotatý klát.

„Nepekní páni nechajú čakať,“ mrmľal pod fúz.

„Ba i Lubomirský kdesi mešká,“ pridral Branský, „a vravíte, že šiel napred.“

„O toho niet starosti! Len aby nevystala hlavná osoba! Neverím, žeby sa Masloň postavil vedel pred odpor pištole. Znáam pohľad tento zo zvláštnej zkušnosti, aj to viem, že to tak roztrasené čuy, jaké má Masloň, sotva vydržia.“

„Besnota nahradzuje zmužilost,“ povedal Ludovít! Cítil jakúsi nevrlosť, že mu skoro milá bola pochybnosť grófova. Avšak skoro sa našiel. Nezadlho ozval sa rachot voza. Za chvíľu prišiel Masloň so svojími sekundantmi. Bol blädý, jeho oči behaly neisto po prítomných. Lenivým krokom prítiahol sa aj Lubomirský. Neďaleko v húštine mal konka priviazaného, a tak sa zdá, že sa nudilo krásne to zvierat, lebo časom ozval sa jeho rehot ranným vozduchom.

„Teda k práci, pánovia,“ hovoril Žulinský, vstal a podal ruku Kaprossymu a Parákovi.

„Sme k službam,“ pohodil Kaprossy.

„Ano, k službám“, opakoval Parák.

Po obyčajných pripravách postavili sa oba protivníci na vymeranú dialku jedon od druhého. Na zatľapkanie počat sa mal boj.

Do srdca Branského vlietol razom vztek, jeho oči blýskaly ukrutnosťou. „Jako sa rozlútil,“ pomyslel Žulinský, „a indý jaký krotký a ústupný je tento clovek! Kdeže sa podela jeho mäkkosť?“

„Všetko v poriadku?“ pýtal sa na hlas. Sekundanti sa vzdialili na bok, Kaprossy hodne ďaleko v lavo a Parák ešte za neho. Lubomirský stál neďaleko Branského. Tento sa posmešne usmial.

„Pane Lubomirský, vy veľmi dôverujete iste ruke môjho protivníka, mohli by ste sa sklamať!“ Sotva to vyriekol, ozval sa z lava tlesk rúk.

Pištole sa zdvihly.

„Zvláštny to pohľad do temnej rúry pištole! Práve na čelo hľadí mi nebezpečný otvor. A nad pištoľou to pychlavé oko! Nech striela kalika,“ demal Branský a istým pevným krokom napredoval. Zarachotil výstrel. Masloňova ruka s dymiacou sa pištoľou spustila sa dole.

„Hej to krásna vec,“ zazvonil príjemný hlas Lubomirského. „Okolo ucha švihla mi gula.“

Masloň zbladol ešte viac. Celým telom triasla mu zimnica, že mu zuby hrkotaly, tak že jích stisol s napružením všetkých síl.

Branského ozbrojená ruka klesla, len aby sa zas pomaly pozdvihoval mohla. Úplné ticho nastalo, každý tajil v sebe dych, ba aj tie stromy prestaly šumeť svojím bitím. Protivníci boli už na samých barierach, tak že zdalo sa byť púhou nemožnosťou, aby Masloň minula gula. A predsa práve v túto minútu pocítil tak vrelú lásku k životu jako nikdy, lásku k životu na pokraji temného hrobu.

V tom ozval sa výkrik z blízkeho kra. Baronka Perlingová vyrútila sa z húštiny a jako vetor hodila sa k Masloňovi, a postaviac sa pred neho, zavolala traslavým hlasom: „strielajte pane, strielajte do ženskej.“

Branský odhodil pištoľ. Sekundanti sa shrkli na jednu hrubu, v nedorozumení povstal živý hovor.

„Predlžujem zmenku,“ zavolal Branský svojím sonórnym hlasom.

Lubomirský pustil sa do krčovitého smiechu. „Veď je toto mytologická historia,“ zavolal, sotva dychu popadajúc, „ani Venus neprišpela tak výdatne svojmu Aeneasovi jako táto — matrona svojmu — klientovi.“

„Pokračovanie nasleduje,“ hovoril gróf Kaprossymu, „jako vidím, žiadna stránka nenie vinná na nemilom tomto intermezze!“

Masloň sa začerveňal. Podal baronke rameno a viedol ju preč z podivného bojišťa.

Už bolo slnko hodne nad obzorom, keď sa spoločnosť rozišla.

„Ani len poriadne raňajky nevyzerajú z tejto „komedie,“ riekol Kaprossy Parákovi, ťažko sa pratajúc do voza.

„Vec nenie dokončená,“ tešil ho Parák, „Branský mu svoju gulku neodpustí.“

A Branský mu ju zo srdca odpustil. On bol spokojný v najhlbšom svedomí s výsledkom tohoto zriedkavého duellu. Sám prisny Žulinský tvrdil, že teraz je rad na Masloňovi, inscenovať pokračovanie. Od jeho postupu závisí jeho česť — Branský urobil svojej povinnosti zadosť. To tešilo Ludovíta. Svobodnými dlhými fahy ssal do svojích plúc hórny vzduch.

Branský sedel s grófom vo vozíku, Lubomirsky sprevádzal jich koňmo.

„Ja by som mal veľkú vôľu tohoto vášho hrdinu Masloňa bičkom vyhnat zpoza baronkinej sukne, ktorá ho ukryla pred gulkou!“ zlobno poznamenal Lubomirský, ktorý vždy to najhoršie predpokladal o ľuďoch.

„Nervózne, požíle ženské sú nepochopiteľné stvory,“ odpovedal Žulinský, „celá scena vyhlútaná bola v hlave baronky. Ona sa iste dozvedela o všetkom, a ponevác je Masloň veľmi vitaným hosťom v Prachove a —“ doložil so sarkastickým úsmevom, „ponevác hrá výtečne piket — jaký teda div! Za ňou je celý veľký román, plný efektov a potrasení! Zo starého zvyku nadpriadla teda pokračovanie románu tak asi jako Dumas — „Po dvadsať rokov.“

Branský hľadel s tichou spokojnosťou pred seba a skoro by sa bol usmial nad epigramami svojho priateľa. Ale v duši jeho počalo zrazu mrkať. Dojem odohravšieho sa výstupu mizol, a na jeho miesto zasadla žravá starosť a bôl.

(Pokračovanie nasleduje.)

Lenského sloky.*)

Zo šiestej hlavy Puškinovho „Evgenij Oniegin-a.“

XXI.

Sloky sa jeho zachovali
Mám jich: hľa tu jích milý hlas:
„Jak rychlo zmizol v temnej diali
„Vesny, ach, mojej zlatý čas!
„Čo vraví ku mne deň budúci?
„Darmo hľadá ho zrak bleskúci,
„V hľbokej hmle tají sa on.
„Marný na sudbu žiaľby ston.
„Padnem-li, gulou porazený,
„Minie-li ona moju hrud,
„Bdenie či sen? Vše dobrý súd —
„Obom čas prisno ustálený.
„Blahoslovený strasti deň,
„Blahoslavený i tmy sen!

XXII.

„Blysne za rána lúč dennice
„I rozihrá sa jasný deň,
„A ja, môže byť, ja v hrobnice
„Spustím sa v temnotajnú sieň,
„A pamäť mladého poeta
„Zhltnie tok lenivého Letha.
„Svet máa zabudne; ale ty,
„Prídeš-li, deva krásoty,
„Slzy preliať nad včasnou urnou
„A dumať: on máa miloval,
„On mne jedinej venoval
„Zoru života s túhou búrnou!..
„Srdečná družko, anjel mój,
„Prídi, prídi: ja manžel tvoj!..“

Apostrofa na mladost.

Zo šiestej hlavy Puškinovho „Evgenij Oniegin-a.“

XLV.

Poludnie prišlo nenadále
Mizne už sila neverná.
Už teda letíš v šedé diale
Ty mladost moja veterná?
Vďaka ti za dni roztúženia
Za smútok, bóle i mučenia

Za šum, za búre, za hody
Za sladké dary svobody,
Za všetko vďaka! Tvoje krásy
V búrlivých dňoch i tíšine
V samoty dumnej hlbine
Tak hojne v lono sypala si!
Dost! Jasnou dušou novú pút
Nastúpim. Treba oddýchnuť.

*) Večer pred súbojom písal riadky tieto Lenský, rozochvený láskou ku svojej neveste Olge Larinej, ktorá bola príčinou súboju.

XLVI.

Dobre sa majte tiché siene
Kde tiekol žitia môjho deň.
Raz nuda a raz roztúženie
Pútalo duše dumný sen.
Lež ty, mladé oduševnenie
Rozhúpaj dušu v rozochvenie.

Driemotu srdca obživuj.
Často v kútik môj zaletuj
Nedaj ostydnúť pevca duši
Nedaj jej zdivieť osireť,
A tak konečne zkamenieť
V svete čo city mrtvo kruší
U prostred pyšných chudákov
I bleskúceh sa hlupákov!

Vajanský.

Nepokojný odpočinok.

(Dokončenie.)

V.

Slečna Kamila ešte i teraz verná svojmu predsevzatiu, za každú cenu pripraviť svojmu snúbencovi prekvapenie, písala mu, kedy odíde od tetky a kedy príde domov, ale o tom, kto ju sprevodí, nezmienila sa ani slovíčkom. Ba ani nezpomenukla v listoch často Emilovi písaných, žeby poznala bola jeho ujca. Čo Emilovi veľmi nápadné bolo.

Veď on dobre poznal ujca svojho po jeho добрôte a keď i tento mlčal, i Kamila nezmienovala sa o ňom, myslel, že sa asnaď Černý na neho rozhneval pre to, že mu oznámil svoje zasnúbenie. Veď jeho ujec bol starým mládencom, a ako ho on poznal, nie veľkým ctiteľom a obdivovateľom bieleho pohľavia, ktorému, kde len môhol a slušnosť to dopúšťala starostlivo vyhýbal. „Dozajista, myslel si, zasnúbenie moje držať bude za prenáhlený krok ľahkomyselnosti, a preto zanevrel na mňa, nepíše mi, ani nenavštívil mladuchu moju, bo ju nechce ani len poznať. — Ale nech len budeme svojí, potom ho navštívime, a keď i na mňa hnevá sa, Kamilka ho dozajista smieri a udobrí. Starý mládenec prichodí mi, ako z určenej kolajnice života vyvrhnutý vozeň. Sám sebe je prekážkou. Závidí šťastie iným, ktorého sa jemu nedostalo za podiel. No, ja v tomto ohľade príkladu ujcov nasledovať ani nechcem, ale ani nebudem.“

Takéto samomyšľavy viedol Emil Reiger po obdržaní listu vyvolenej srdca svojho. Pravda neznal, že ona verná svojmu rázu svevoľne poskytuje pohnútky k takým neradostným úvahám. A keby i bola znala, že jej mlčenie stáva sa príčinou omrzlosti a nevoľe jeho, veľmi pochybujem, žeby to bola chcela napraviť.

Jej jednalo sa o milé prekvapenie, a to vy-nahradí mnohonásobne okamžitú nevoľu.

Slečna Kamila i s ujkom Černým rozlúčiac sa s dobrou, milou tetuškou, odišli. Pani Kvetnická preliala mnoho slz; veď už bola až priveľmi navykla na Kamilu. A keď na železničnom nádraží rozlúčila sa s nimi, nepohla sa z miesta, kým len videla utekajúci vlak, a z jedného vozňa máchanie bielym ruč-níkom. Vlak zmiznul, pani Kvetnická vzdychla i obrátila sa k odchodu:

„Boh zná, či ju ešte kedy uvidím!“ boly jediné slová, ktoré vyriekla, a v nich vy-slovený bol celý žiaľ a túžba jej duše.

Nemám úmyslu do podrobnosti opisovať cestu slečny Kamily s pánom Černým krás-nymi krajinami podtatranskými. Na rýchlovlaku letí sa spešne, a človek až zadiví sa, keď tak rýchlo a skoro dôjde na miesto určenia. Niekoľko hodín, a priestor mnohých, mnohých míl, či čo teraz už kilometrov prejetý je, akoby vo sne. A v milej, príjemnej spoločnosti ešte rýchlejšie ubiehajú chvíle.

Nie div potom, že naši cestovatelia až sami zadivili sa, keď zrazu konduktor ohla-soval predposlednú stanicu. Vlak zastal, slečna Kamila vyzre oblokom vozňa:

„Emil!“ volá, a k vozni priskočil mladý junák. Šiel jej v ústrety, a ak potešil sa, že sa mu prihlásila.

„Kamila!“ a vrelé stisnutie ruky javilo vzájomné city radosti. — Emil vnišiel do vozňa, aby s Kamilou cestoval ešte do naj-bližšej stanice. Vrelé objatie, vrelý bozk milujúcich sa nasledoval. Až potom poobzeral sa Emil, kto ešte sedí vo vozni, ktorý do-viezol mladuchu jeho.

„Ujko mój! drahý ujec!“ a vrhnu sa Černému na prsá. „i ty si tu? — aké neočakávané šťastie! aká roztomilá náhoda. Dovoľ mi, drahý ujko, aby som ti predstavil svoju verenicu.“

„Znám ju —!“

„Hahaha!“ smiala sa tleskajúc rukama Kamila. „On myslí, že sa neznáme, a cestujeme spolu od kolkých čias!“

„A ty sa nehneváš na mňa drahý uječok?“

„Mal bych veru dosť príčím hnevať sa. Či vieš, že —“

„Pst! ujko!“ pohrozila Kamila prstom, ujec onemel.

„Nuž ale akože je to, že ja ničoho neviem o tom, že sa poznáte?“

„To je moje dielo. Mlčala som o tom.“

„Nuž a prečo?“

„Aby som sa tešiť mohla z tvojho prekvapenia. A dobre sa mi vydarilo!“ flapkajúc rukami vraví Kamilka.

„Tedy tak!“ a poznali ste sa už v Š.?“ opytuje sa Emil.

„Skôr, nežli som zvedel, že je tvojou mladuchou. Bývali sme spolu, v jednom dome, pod jednou strechou, a pri jednom stole sme sedávali. — A keby si ty nebol — neviem neviem —!“

„Ba vieš, ujko drahý,“ hovorí Kamila, „len nechceš hovoriť. Oh, veď ja Emilovi neztajím, ako si mi dvoril —“

„Dobre bude, keď mu to ty všetko vyrozprávaš,“ slovil Černý, „ty mu to lepšie rozpovieš, aby znal, ak nebezpečného soka mal vo mne. Okuzlila ma táto kuzelnica; ale maj si ju, ďakujem Bohu, že si ma predišiel, lebo veru neviem, čo bych si bol počal s touto samopašnicou!“

„Tak tedy?“ prerečie Emil. „Tomu sa teším, lebo vidím, že si Kamila i bezo mňa získala tvoju lásku otcovskú, a pojistila blahosklonnosť. To je dobrý znak pre našu budúcnosť. Tedy to nie je náhoda, čo vás do jedného vozňa dovedla?“

„Náhoda a náhoda! čo my máme s náhodami?“ vetí Kamila. „Ujko nechcel ma samú pustiť na tak ďalekú cestu, a keď nebolo jiného východu, konečne odhodlal sa sám,

že ma odprevadí. To je tá náhoda. A ja som mu veľmi povďačná za jeho sprievod.“

„Oh i ja ti úprimne ďakujem, dobrý ujko!“

„Len prosím vás nepreháňajte! akoby som ja už ani cestovať nesmel. Chcel som si ozretť tieto nepoznaté kraje, chcel som i teba vidieť, a zavdala sa mi dobrá príležitosť, tedy — čo chcete? len nebudete mi to pripisovať za zásluhu, čo ňou nie je?“

„Aj aj aj! ako ty to pekne znáš vykrúcať, ujko!“ sloví Kamila, „naostatok ešte i to tvrdiť budeš, že som ti ja bola len prekážkou na tejto ceste? — no a to čoby si i riekol, neuverím. To tajiť len nebudeš, že ma máš rád —“

„Ani mi nenapadne!“

„Máš ma rád?“ dotiera Kamila.

„To nie, ale tajiť, že ňu milujem —“

„No veď to, a keď ma rád máš, tedy si mne k vôli obetoval svoju pohodlnosť, a kde je o obeti reč, tam je i zásluha. Či je nie tak, Emil?“

„Ako hovoríš, ty anjel mój! ach, bude že mať mama radosť, keď dozvie sa, že si pod opaterou tak spoľahlivého sprievodcu cestovala. Veľmi sa obávala o teba. Nemala pokoja!“

Zvonec železničný zacengal, stroj zakrochkal, vlak zastal. Boly na stanici, kde jich čakal Emilom zaopatrený povoz.

Na povoz nedalo sa pokračovať v rozhovore, každý mal dosť práce so sebou, aby chránil sa pred prachom, pokrývajúcím husto a vysoko kraj, ktorým viedla cesta. Slnko svietilo síce, ale jeho lúče len s veľkým namáhaním preniknúť mohly husté kotúče, ba radšej oblaky prachové, aj to zväčša len vtedy, keď vetrik zavial dolinou a z nej odniesol prse morný a vzduch otravujúci dusný prach. Málo prospel Kamilke jej závoj, drobulinký piesok predral sa i cez ten, a nie len háby a obleky, ale i tváre cestujúcich pokryté byly hrubou sivou massou, tak že vyzerali, akoby na tvárach mali čudné zverstvo neznámych krajov predstavujúce náličnice.

Darmo je, v tomto ohlade, čo sa totižto týka bohatosti prachu po hradských cestách, sotvy ktorá krajina vyrovná sa našej vlasti.

Keď i cesty sú prevažne zlé a často neschodné, za to vyznačujú sa v čas sucha a letných páčivostí tolkým prachom, ako v čas mokra a dážďov blatom a prielubami.

A pravda je i to, že cestovanie po takýchto cestách nepatrí do radu príjemnosti vzdejšíeho života. A naši cestovatelia, keď i mlčali, bo pre dusenie a tlačenie sa prachu do úst, hrdla, pľúc, ani hovoriť sa neopovážili, — ale v duši svojej oslavovali okamžik, keď kočiar zastavil pred malým domom v obci R . . . Ešte nestačili z voza poschodiť, a z nátra prišla jim v ústrety, taktu na prvý pohľad mladá, rezká, čo i trochu ako sa hovorí v dobrom tele, pani. Bystrým okom hodila po prislých.

„Ach pre pána Boha, ako že to vyzerať? —“ hovorí ku prichádzim. Kamilka bežala, aby objala matku svoju, ale nepodarilo sa jej to; kto si ju pretiekol:

„Hermína!“ a Černý objal prekvapenú peknú paniu.

„Kto to? čo to?“ opytuje sa táto: „pre Boha, veď je to Černý!“

„Ano on! — ach a vy sa znáte?“ hovorí Kamilka. „Mama, nuž mňa ani nevítaš? —“

Ale mama nepočúvala, lež vnišla s Černým do domu. Slečna Kamilka s Emilom nasledovali.

„Teraz už rozumiem,“ idúcky hovorila Kamilka k Emilovi, „čo znamenal jeho výkrik, keď ma prvý raz videl. I vtedy meno „Hermína“ ozvalo sa z úst jeho; i vtedy vrúcne podával mi ruku, mysliac na „Hermínu,“ ktorú až tu našiel.“

„Ja som počul od mojej mamky,“ slovil Emil, „že ujec v mladosti nešťastne miloval, a tá nešťastná láska bola príčinou, že ostal starým mládencom. Ale, žeby tvoja mama bola jeho vyvolenou, to sa mi ani nesúvalo. Počkaj že, čo z toho este vykvitne!“ —

Vnišli do chyže.

„Kam ste ma to dovedli, bezbožné deti?“ obrátil sa Černý k prislým, čo medzitým pani Hermína vítala a objímala dcéru svoju, a to s takou vrelosťou a zápalom, ako to jinače nebyvalo jej obyčajom. Možno, že jedna čiastka tej vrúcnosti patrila na účef neočakávaného hosťa. Aspoň Kamilka zo žiare

očí maminých na prvý pohľad vycítala, že s ňou stala sa nejaká zmena. Jej modré oko neplapalo bez príčiny; a tú žiar nezapríčinil len šťastný návrat dcérin, ale i niečo milšieho ešte i nad to.

Černý odišiel s Reigerom do tohoto bytu, kde sa uhošpodil, lebo na všeobecnú žiadosť, odhodlal sa pobaviť sa tam asi za týždeň, najviac za štrnásť dní. Ale i tieto minuly, a on ešte nepomyslel na odchod. Mal k tomu zvláštne príčiny.

S Emilom i bez neho každý deň navštevoval mladú vdovu a jej dcéru. A milé mu bolo, keď sestrenec jeho vedúc vážne rozhovory so svojou mladuchou, o budúcom ustrojení domácnosti, neprekázal mu v zábavách s pani Hermínou. Zábavy tieto zväčša záležaly v zpomínaní dávnych, zaslých časov mladistvej lásky; točily sa zväčša kolo tohto predmetu. A keď on i mlčal v dobách utrpenia zo svojej strany, nemlčala ona, ale vyznávala seba byť vinou, že zkažené bolo jich šťastie.

„Odpusť, priateľ môj! ale slabosť moja zavinila všetko. Slabosť to bola, že som sa neopovážila prezradiť otcovi a mamke, že srdce moje nenie svobodné, keď ma nútli ísť za jiného, ktorého som nemilovala.“

„Nuž ale akože je to, veď si sa ty vydala, ako som počul, za Senického a teraz nosíš meno Búshegyi!“ opýtal sa jej Černý.

„Je to celá história môjho utrpenia. Ťažko som trestaná bola za svoju slabosť. V srdci horúca láska k jinému, musela som žiť s mužom, ktorého nielea nemilovala som, ale priebehom času nenávidela. Z krotkého baránka, za jakého ho držali moji rodičia, stal sa ten najneporiadnejší človek. Nežiadať, abyh ti do podrobna vyprávať musela jeho vyčiny. Viac razí bol už na tom, že ho zbavia úradu pre vystupný život, lebo k ničomu nebol. Aby sa udržať mohol, zmenil si meno, ufajúc, že tým nadobudne si zásluhy, mnohoplatné v očiach svojich predstavených. Konečne smrť oslobodila ma od neho.“

Čeray na to poznamenal: „Nevyzpytateľné sú cesty Božie, cez oheň ťažkých zkúšiek prichodíme i my do prístavu svojho šťastia!“

„My?“ krúťac hlavou odvetila ona, „moje šťastie pohrobila som si sama. Nezaslúžim,

abych sa ho viac účastnou stala. Tá slabosť moja, ktorá podkopala základy vzájomného blaženstva nášho, bolaby večným stínom medzi nami. A minulé letá nevráťa sa viac. Slabosť z mojej strany by bola, keby som sa dala omámiť citami srdca, keď rozum a rozvaha vývodit' má a jedine vývodit' musí!" a prúd horkých slz lial sa jej ublädlymi lícami.

Zamračilo sa čelo Černého, ale pevná vôľa rozohnala mraky.

„Nie tak, drahá! myslíš-li, že si niečo zaviniła, či nebolo už dosť trestu? a teraz z novu chceš obnovit' vinu? a ňou trestať i seba i mňa? Nikto nemá moci protivit' sa cestám Božím. A ja pevne verím, že tá ruka, ktorá nás po toľkých rokoch zblížila, je ukazovateľom tej jednej pravej cesty, ktorou ďalej stúpať máme. Čo minulo, minulo. Závoj zapomenutia zahalil to. Ale jasná budúcnosť zjavuje sa nám. My prináležíme si vzájomne. — Nezdráhaj sa milá; so žiaľom pochováme ztratenú dobu, aby sme tým šťastnejšie boli v budúcnosti!“

Pani Hermína nedúverive pokrútila síce hlavou, ale Černý na to nepodbal, lež obejmúc ztratenú a opäť nájdutú milenku srdca svojho, obnovil starý sväzok.

Príchod Emila s Kamilkou prerušil ďalšie výlevy.

„Mama!“ pozrúc na matku a Černého, zvolala Kamila: „smiem ti blahoželat?“ a padla jej okolo hrlla.

Pani Hermína nemohla hovoriť, ale slzy jej očí svedčily o radostnom nadšení.

„Smiete!“ odvetil miesto nej Černý, „práve sme sa dorozumeli!“

Pani Kvetnická veľmi divila sa, že sa ani Černý nevracia, ani že nedostáva od sestry žiadnej zprávy. Ona jej už dvaráz písala, keď posielala príspevky zo svojej strany ku vystrojeniu Kamily. Čo to má byť? čo to má znamenať? tieto otázky neprestajne križovali jej hlavou. Či všetci pomreli? čo sa jim stalo? A pán Černý, čo tam tak dlho robí? čo chvíľa budú dva mesiace, čo odišiel s Kamilkou. A odtedy, ako by boli všetci zmizli, ani slychu ani chýru o nich.

A my veru uznať musíme že pani Kvetnická mala dosť príčiny byť nespokojnou, ba

mrzeť sa. Napla svoje sily, aby zavdala sa Kamile, a za to, ani jej len nedali chýru o sebe. Už chcela použiť telegraf, aby dozvedela sa o jich mlčaní. Ale — nešťastie — nevedela s ním zaobchodiť, a jínému nebola by sa za celý svet sduverila s tým, čo neprestajne ju nepokojí.

Ona síce dala si záležať na tom, aby Černého kvety v zahrade v dobrom stave udržala. Ale na všetko nepostačila. A tie kvietky opúšťaly hlavičky, akoby želely za opatrovníkom svojím.

Jedno ráno konečne zavítal listonoš do jej domu, a odovzdal jej a to hneď dva listy.

V jednom ďakuj jej Kamila vrelymi slovami za všetky dobrodenia, ktoré jej drahá tetuška, tak vtedy, keď sa u nej bavila, ako i potom v nekonečnej laskavosti preukázala. A spolu jej oznámila, že už od týždňa je manželkou Emilovou. A prosila ju za odpustenie za svoje dosavadne mlčanie, ale že pre mnohosť práce a prípravy nemohla skorej písaf. Teraz, keď jej drahý Emil, idúc po povinnosti svojej, necháva ju doma, má viac času, je o samote, a tak hneď a hneď bere pero do ruky a píše jej. Je to obyčajný spôsob výhovoriek, ako to menovite spanilé čitateľky dobre znaf ráčite. O Černom v celom liste ani spomienky. To pani Kvetnickú znovu nepokojilo. Ak je tam, musela by ho len zpomenúť, myslela si: ak odišiel, i to by mi pripomenúť mala. Alebo hľadám odišiel hneď, ako ta prišiel, a Boh zná, čo sa s ním stalo?

Otvorila i druhý list, a pozrúc na podpis, vyjasnila sa jej tvár. To bol list Černého, ten jej medzi jinším písaf:

„Jestli nie skôr, tak jiste budúceho týdňa vrátim sa. Ale nie sám. Preto ponížene prosím o to postarať sa, aby hospoda moja bola tak ustrojená, že by som do nej milého a vzácného nám obom hosta uviesť mohol. Znam, že tá prázdnota, zapríčinená odchodom Kamilkínym, ktorá mimochodom buď rečeno, cítí sa byť v nebi blaženosti pri boku svojho vyvoleného — ale nie viac praktikanta —; znám reku, že tá jej odchodom zapríčinená prázdnota zlý dojem i na Vás milostivá pani urobila. I mne by teskno bolo bez nej. Postaral som sa o náhradu, a tak naša domáca

spo
Bud
v č
že

číta
slov

som
hádl
o to

Tam
Pri r
Voko
Čo k
A to
Šuhaj
Z tvá
Otea
Tliec
Jak t
Štasti
Za ni
Už za
Tam,
A dlh
Jako
A po
Zrak
„Prav
Ten s
A dar
Ak h
Na je
Kto n
Čakaf
Ak m
Čakaf
Čo z
Unoba
Oh, te
Od hl
Ak že
A tam
Musí,
Troc
To je
Ztade

spoločnosť neutrpiť vonkoncom žiadnej ujmy. Budeme zase v rodinnom kole žiť spolu, ako v časiach Kamilkíných. — Som presvedčený, že i Vy so mnou súhlasíte budete.“

Pani Kvetnícká krúti hlavou, obracia list, číta z novu, a zas krúti hlavou, až konečne sloví:

„No nech tomu kto chce rozumie. Ja nie som v stave vysvetliť si a rozlúštiť tieto hádky jeho. Dakoho dovedie. Ale koho? o tom mlčí. — Aha!“ pozrúc ešte do listu

pokračuje, „ešte i tu niečo jesto, a to je ženská ruka, veď je to písmo Hermíny. Čo že tá píše? či mi vysvetlí pohádku?“

„Drahá sestra! som šťastná, a v cite svojho šťastia objímam ťa vrele v duši, až kým ťa o nedlho budem môcť pritísnuť na svoje blaženstvom prekypujúce srdce! Tvoja Hermína!“

„Ach tak!“ zasvitlo pani Kvetnickej, „tedy Hermína bude ten milý hosť! Tu to máme: „stará láska nehrdzavie!“

Mladen.

Pustovník.

Tam popod háj vedie cestička skalnatá,
Pri nej Pacientia socha stojí svatá,
Vôkol spieva vtáca na kosodrevine —
Čo komu súdené, to ho ver neminie.
A tou cestou ide ach smutná postava,
Šuhaj ošarpaný, biedne postonáva.
Z tvári mu dobrota svieta lež aj psota,
Ota mater nemá nešťastná sirota,
Tlčie sa po svete — lež statočná práca,
Jak to často býva, zle sa mu odpláca.
Šťastie ten svetlonos za blázna ho vodí,
Za ním sa potkýňa — padá a to bolí! —
Už zastal ten šuhaj — dial íst sily nemá,
Tam, kde socha stojí svatá, tichá, nemá,
A dlho sa dlho na sochu priziera, —
Jako ona čaká z rána do večera, —
A počúva vtáca, jako ono spieva...
Zrak sa rozželením bystrý mu zatmieva!
„Pravdu máte, rečie a trpkó sa smeje,
Ten svet je nehodný nie jednej nádeje!
A darmo za šťastím človek prácou zajde,
Ak ho ono má najst, i bez nej ho najde.
Na jedno vychodí pracovať a či nie,
Kto má hladom zhnúť, to ho ver neminie!
Čakať musím šťastie, len tak bez nádeje,
Ak mi je súdené však sa mi usmeje!
Čakať budem čakať, jako táto socha,
Čo z trpelivosti nevynde ni trocha. —
Unoba nebude, veď mi vtáca spieva,
Óh, ten spev zaníma čo dušu vylieva.
Od hladu nezhyne. Ľudia mi chlieb dajú,
Ak že mám to šťastie, že mi ho dať majú.
A tamto hľa sa zas vodička prameni,
Musi, — veď jej stóok je just pre mňa stvorený!“
Trochu v bok od cesty malá je jaskyňa,
To je šuhajova chyža i kuchyňa;
Ztade sa on v nebo, jak tá socha diva,

Pokojne, keď je čas, keď sa hrom ozýva;
Ztade on načúva, keď vtáca zaspieva,
To jedno ho teší, . . dušu mu vylieva;
Tam on šťastie svoje čaká trpelive,
Nevzdychá žalostne a nerepce dive...
Cestou ľudia chodia, pri ňom postávajú,
Opýtajú sa ho, čo robíš šuhaju,
Že tak dumno hľadáš i na to i na to,
Že tak nemo stojíš, jako socha táto?!
Šuhaj odpovedá pokojne a snive
Švoje šťastie čakám, čakám trpelive!
Čo Ty, rečú ľudia, čakáš tuná šťastie,
Synku, veď bez práce šťastie nevyrastie?!
Ach, nechajte že ma, čo robím, dobre viem,
Šťastie, ak že má prísť, príjde hockam, i sem;
Či nemôžem tu najst bars také poklady,
Za ktoré preskvelé nastavám si hrady,
Či nemôže ma najst deva tu spanilá,
Čo by ma ľúbila, túžbu mi zplnila?!
Počujete vtáca na kosodrevine?
Čo komu súdené, to ho ver neminie!!
Blázon, šopečú ľudia, nechaný na seba,
Smilujme sa nad ním dajme mu kus chleba,
Chleba mu podajú, — musia, on nazdá sa,
Ani len slovičko vďaky jim nehľasa.
Tak tajdu dní, týdne, mesiace i letá,
Šuhaj sa zostarel, no nešiel do sveta;
Na mieste ešte vždy čaká trpelive
Nevzdychá žalostne, a nerepce dive!
A keď sa posledné mžiky priblížily,
Srdečnou radosťou zovrely mu žily,
Vítaj šťastie moje, riekol slabý, bledý,
Predsa si ma najšlo raz už volakedy!!
A už leží mrtvý, tíško odpočiva,
Súdené mu šťastie chvatom už požíva,
Vyhráva mu vtáca na kosodrevine,
Čo komu súdené to ho ver neminie!..!

G. Čukorský.

Slabší okamih.

Keď všetko ztratil, čo bolo by Ťa
 V sebe spokojným, šťastným robilo:
 Otvoriš oči, — uzreš cieľ bytia,
 O ňomž sa Ti prv ani nesnilo.
 Tu poznáš, že žiť za blaho svoje,
 Je cieľ povšedný, malý, a hynie,
 Že Teba v slavné ideí boje
 Určenie volá — jedno, chceš, či nie! — —
 S nadšením pozreš k novému vzoru,
 Prísne sa zkúmaš, či s' mu podobný.
 Urputne zhladiš z duše obzoru,
 Každý odchylak od neho drobný.
 Rozkážeš srdcu nebiť viac sebe.
 Nehautým zostať v žiale, potrebe,
 Triumph chceš sláviť najväčší v svete,
 Že s' sa premôhol v života kvete. —
 Ztratené blaho zbledí lesk nový,
 Pred zrakom Tvojim v nič ono hynie, —
 Už-už sa nazdáš, že si hotový, — —
 Tu lícom slza jedna Ti zplynie!
 Ty ztieraš slzu, hanbíš sa za ňu
 A robíš, zhlíadnul-li kto Ťa z boku,
 Z pekného žiaľu veselost' planú,
 Hovoriac, väzí čos že Ti v oku. —
 Ale neboj sa, že slza malá
 Poníži výšku mužskej hodnoty! —
 Veď to nenie žien plačlivosť stála,
 Na centy ju váž a nie na lóty:
 Lebo veľká je tá slza malá,
 Keď mužskej sily hať Ti dubovú,
 Ktorou ju hrdosť pristáviť mala,
 Načat' vedela pevnú a novú. —

No kým oko dážd kvaplo ten tiehý,
 Zatiaľ dôstojne svietilo čelo, —
 A tá hať stojí, — a marné vzdychy —
 Slzi prúdenie prestať muselo!
 A tak nehanb Ťa tá slza mladá
 Jako by si bol v nej pokorený:
 Kto za veľa lká a preds' nepadá,
 Ten k ťažkej práci silný — zvolený!
 Taktiež nehanb sa za ten mžík oka
 V čas slabšej chvíle slzou zrosený;
 V ňom sa zrkadlí vernosť hlboká,
 Jež nie sú ľahké zásadne zmeny.
 A hrudi takej, ktorá pomaly
 Ťažko od svojho bólu sa lúči,
 Dych i na novej dráhe je stály, — —
 V tej slze veniec víťazstva pučí.
 Kto sa zajiste s smiechom odberá
 Od ztrateného mladosti rája,
 Ten sa meritkom muža nemerá,
 S úmyslom boja porážku spája. —
 Preto nehanb sa zá ten mžík oka,
 V čas slabšej chvíle slzou zrosený,
 V tej slze leží cena vysoká,
 V nej slávou práce si ujistený!
 A hľa, už vidím úsmev Ti v tvári
 Nad úzkoprsoú bázňou výmluvy,
 Čujem jak rečieš bez hanby chmáry
 Oklamenému tón hrdej mlvy:
 „Bratre, poviem Ti pravdivú vetu,
 Nie smej tú slzu z oka mi ľudí, —
 A ak chceš, tajdi, a zvestuj svetu,
 Že sa tá slza od srdca prúdi!“ —

G. Čakovský.

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva Jozef Škultéty.
(Pokračovanie.)

IV.

Jelšina začala meniť svoju tvárnosť. Cudzinec, ktorý ju na príklad len pred trimi rokmi videl, dnes by už nebol prešiel bez zadivenia jej priestranným radom od jedného konca po druhý. Zmenu badať bolo už na tvárach ľudu. Spokojnosť a sebavedomie začaly blýskať, kde predtým zamračenosť a otupelosť sedávala. Krátky čas a preds' žiaden to div! Krčma, v ktorej oko lesk, tvár sviežosť a duša pokoj utrácajú, tak prázdna začala bývať v nedelny ako v robotný deň. Židák, ktorý na šťastie ešte nemal času k nabratiu tuku, ktorý po šťastnom svojom predchodcovi len asnaď pred

štyrmi rokmi bol nastúpil, keď videl, akým smerom poberá sa Jelšina, prepustil prenájom samému Krásoňovi ešte pred uplynutím doby. Žid, aby zachránil svoje výrobky, hajde — šiel, kde ľahšie, kde svoj nadobudnutý kapitálík za dobrý základ môže použiť, a Krásoň postavil do krčmy pod svojím dozorom svojho človeka.

Neušlo mu pozornosti hneď na počiatku, že v poslednej dobe pozakladané peňažné ústavy vlastne len ku zchudobneniu dopomáhajú ľudu. Nebolo mu ťažko vynájsť toho príčiny. Peniaze sa ľahko dostávaly, ľahko sa strovily a v prípade potreby, bez toho, žeby

sa to svojím spôsobom bolo splácalo, pomáhalo sa zase požičkou, až kým majetok stačil. I previedol na základe dôvery, ktorú si v obci v krátkom čase bol vyzískal, že bez jeho vedomia nemohla byť žiadna požička vyzdvihnutá. A nemal dosť ani na tom. Keď niekto na to potreboval peniaze, aby si voly mohol kúpiť, šiel s ním rovno zo sporiteľne sám na trh a previedol kúpu. A keď blížila sa lehota splácania, zavčasu upomenul ho sám a mal ho ku plateniu, lebo na základe knihy, ktorú týmto cieľom tak viedol ani sporiteľne alebo pomocnice, vedel dobre o každej požičke.

Hospodársky spolok mu zakázaly. Nemal vraj stanov. Ihneď vypracoval stanovy a predostrel jích k potvrdeniu. Ale, ako to vopred vedel, stanovám nedostalo sa potvrdenia. „Krátkozrakí!“ pomyslel si, a šiel ďalej nemýleno svojou cestou. Veď ho zakázaním spolku nemôžu odtrhnúť od ľudu. Dobré! Čo spolok shromažďovali sa na určenej mieste, složením názvu spolkového schádzali sa raz tu, raz tam. Veď mu len žiadna moc nezabráni, žeby nemôhol ísť do domu svojho suseda alebo do domu ktoréhokoľvek z obyvateľov obce. A tiež nikto nič nemôže mať proti tomu, jestli si ku takejto návšteve zvolí chvíľku, v ktorej je u jeho suseda ešte niekoľko susedov a kmotrov pohromade.

Keď zo seba čerajúc živým slovom mienil niečo poučného rozprávať, výrečnosť rozpalovaná v duši zakorenenou pravdou, kdekoľvek mu jednako bola pohotove. Keď však asnať v písme uložené dobré rady chcel prečítať, kníh mal u seba vždy celú zásobu. Takto pripravený mohol apoštolovať kdekoľvek pod holým nebom, trebárs aj na roli pri polnej práci.

A na koho rozprestrel v Jelsine svoju starosť, ten ho poslúchal, ten šiel za ním. Že prv alebo pozdejšie zlomí odpor aj farárov, Tomáša Jelšovského a notárov, ohľadom toho na základe svojích doterajších úspechov pevne bol presvedčený. Boja s nimi nebál sa ani najmenej, áno posledné časy už túžil po príležitosti, ktorá by pohnúť mala proti nim namerenú akciu.

Nemusel dlho čakať. Príležitosť sa naskytla.

Maly sa odbyvať voľby seniorálneho predstavenstva. Kandidátov z jednej strany na hodnosť seniora a poddozorca práve Jelsina dala. Rozumie sa, je to pán farár a miestny pán dozorca alebo inšpektor, Tomáš Jelšovský. Túžby toho prvého už dávno obracaly sa k obsiahnutiu tejto hodnosti; ale doterajšia duchovná hlava seniorátu bol obľúbeným a napospol váženým starčokom, ktorému väčšina cirkví pri každej novej voľbe už aj zo samej šetrnosti dávala svoje hlasy. Teraz však pre svoju starobu neprijal už kandidatúru.

Krásoň, ačkoľvek čo do národnej politiky a opravdového ludomilstva protikandidáti nič neboli lepšími, nemohol dopustiť, žeby Jelsina za svojích domácich kandidátov hlasovala. Musel jím ukázať, kam vedie nimi sledovaný smer, musel jích presvedčiť, že na tej ceste nemôžu počítať na dôveru ľudu v žiadnom prípade.

Prišla nedela, v ktorú po službách božích vydržiavaná mala byť voľba. Pán farár na kazateľnici tak sladkým bol ako mäd, a pán Tomáš z prvej stolice v tých šatách usmieval sa na veriace shromaždenie, v ktorých ho len v deň stoličných reštaurácií bolo vídať.

No, jestli dá niečo Jelšovský na poveru, šaty tie nevezme viac pri žiadnej voľbe na seba. Ako poprepadával v nich čo kandidát stoličných úradov, práve tak sa mu stalo dnes aj doma. V peknom počte dostavivší cirkevníci proti nim hlasovali temer do jednoho. A mäd na ústach pána farárových premenil sa v štiplavý jed; Jelšovský zase ztratil hlavu natoľko, že zápisnicu, ktorú pod prvými dojmami rozhodnul sa nepodpísať, opatril svojím inšpektorským podpisom jedným ľahom ruky.

Cirkevníci poodchodili. Len Krásoň zostal ešte vo školskej svetlici so svojimi zahanbenými odporncami. Nechcel, aby jích bolo posledné slovo; hotový bol odovodniť jim hlas cirkve.

„Teda ozaj vypovedáte boj!“ postavil sa proti nemu farár; „nič nedbáte na následky takto zapríčinených roztržiek!“

„Roztržky? O roztržkách, keď je cirkev tak jednosvorná, ako sme to videli, predsa nemôže byť reč,“ chladno, pokojne slovil Krásoň.

Slabší okamih.

Keďš všetko ztratil, čo bolo by Ťa
 V sebe spokojným, šťastným robilo:
 Otvoríš oči, — uzreš cieľ bytia,
 O ňomž sa Ti prv ani nesnilo.
 Tu poznáš, že žiť za blaho svoje,
 Je cieľ povšedný, malý, a hynie,
 Že Teba v slavné ideí boje
 Určenie volá — jedno, chceš, či nie! — —
 S nadšením pozreš k novému vzoru,
 Prísne sa zkúmaš, či s' mu podobný.
 Urputne zhladiš z duše obzoru,
 Každý odchýlok od neho drobný.
 Rozkážeš srdcu nebiť viac sebe,
 Nehnutým zostať v žiale, potrebe,
 Triumph chceš sláviť najväčší v svete,
 Že s' sa premôbol v života kvete. —
 Ztratené blaho zbledí lesk nový,
 Pred zrakom Tvojim v nič ono hynie, —
 Už-nž sa nazdáš, že si hotový. — —
 Tu lícom slza jedna Ti zplynie!

Ty ztieráš slzu, hanbíš sa za ňu
 A robíš, zhlíadnu-li kto Ťa z boku,
 Z pekného žiaľu veselost planú,
 Hovoriac, vází čos že Ti v oku. —

Ale neboj sa, že slza malá
 Poníži výšku mužskej hodnoty! —
 Veď to nenie žien plačlivosť stála,
 Na centy ju váž a nie na lóty:
 Lebo veľká je tá slza malá,
 Keď mužskej sily hať Ti dubová,
 Ktorou ju hrdoš pristáviť mala,
 Načat vedela pevnú a novú. —

No kým oko dážd kvaplo ten tichý,
 Zatiaľ dôstojne svietilo čelo, —
 A tá hať stojí, — a marné vzdychy —
 Slzi prúde nie prestať muselo!
 A tak nehanb Ťa tá slza mladá
 Jako by si bol v nej pokorený:
 Kto za veľa lká a predsa nepadá,
 Ten k ťažkej práci silný — zvolený!
 Taktiež nehanb sa za ten mžik oka
 V čas slabšej chvíle slzou zrosený;
 V ňom sa zrkadlí vernosť hlboká,
 Jež nie sú ľahké zásadne zmeny.
 A hrudi takej, ktorá pomaly
 Ťažko od svojho bólu sa lúči,
 Dych i na novej dráhe je stály, — —
 V tej slze veniec víťazstva pučí.
 Kto sa zajiste s smiechom odberá
 Od ztrateného mladosti rája,
 Ten sa meritkom muža nemerá,
 S úmyslom boja porážku spája. —
 Preto nehanb sa za ten mžik oka,
 V čas slabšej chvíle slzou zrosený,
 V tej slze leží cena vysoká,
 V nej slávou práce si ujistený!
 A hľa, už vidím úsmev Ti v tvári
 Nad úzkoprsou bážňou výmluvy,
 Čujem jak rečieš bez hanby chmáry
 Oklamenému tón hrdej mluvy:
 „Bratre, poviem Ti pravdivú vetu,
 Nie smieť tú slzu z oka mi ľúdi, —
 A ak chceš, tajdi, a zvestaj svetu,
 Že sa tá slza od srdeca prúdi!“ —

G. Čakovský.

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva Jozef Škulléty.

(Pokračovanie.)

IV.

Jelšina začala meniť svoju tvárnosť. Cudzinec, ktorý ju na príklad len pred trimi rokmi videl, dnes by už nebol prešiel bez zadivenia jej priestraným radom od jedného konca po druhý. Zmenu badať bolo už na tvárach Iudu. Spokojnosť a sebavedomie začaly blýskať, kde predtým zamračenosť a otupelosť sedávala. Krátky čas a predsa žiaden to div! Kréma, v ktorej oko lesk, tvár sviežosť a duša pokoj utrácajú, tak prázdna začala bývať v nedelny ako v robotný deň. Židák, ktorý na šťastie ešte nemal času k nabratiu tuku, ktorý po šťastnom svojom predchodcovi len asnaď pred

štyrmi rokami bol nastúpil, keď videl, akým smerom poberá sa Jelšina, prepustil prenájom samému Krásoňovi ešte pred uplynutím doby. Žid, aby zachránil svoje výrobky, hajde — šiel, kde ľahšie, kde svoj nadobudnutý kapitálík za dobrý základ môže použiť, a Krásoň postavil do krémy pod svojím dozorom svojho človeka.

Neušlo mu pozornosti hneď na počiatku, že v poslednej dobe pozakladané peňažné ústavy vlastne len ku zehudobneniu dopomáhajú Iudu. Nebolo mu ťažko vynájsť toho príčinu. Peniaze sa ľahko dostávaly, ľahko sa strovíly a v prípade potreby, bez toho, žeby

„Jednosvorná! Je to jednota smýšľania, keď bije, zhanobuje svojich predstavených?“

„Zhanobenie nikde nevidím, jednota smýšľania je ale jasná,“ vetil tým samým pokojom.

„A my sme čo?“ rozkrikuil sa farár. „Nenáležime my ku cirkvi?“

To pohlo apoštolom ľudu.

„Ovšem, k nej náležite,“ zostril výraz svojho hlasu; „ale nie ste povolani na odpor stavať sa jednomyselnej vôli cirkve, kým sa táto jednomyselnosť v takýchto žiadúcich rozmeroch javí.“

Jelšovský uderil päťou na stôl, farár skočil a zvolal:

„Tým žiaducným rozmerom prizreme sa do očí.“

„Nech sa páči. Len odpor nemôžete a nesmiete jím stavať. Sme predsa v cirkvi samosprávnej! Toto jediné slovo osvetlí nám všetko.“

„Aha, to znamenať má, žebych na príklad ja mal byť nástrojom, nechcem bližšie označiť, akými chůfkami zobudenej jednomyselnej vôle. To nestane sa nikdy! Nie; aspoň voči vašim nesmyselným intenciam nie! Povinnosťou môjho povolania je, bdiieť nad pokojom cirkve a zamedziť v nej každú nesrovnalosť. Viac nebudem sa nečinne dívať na vaše výčiny.“

„Plnenie tej povinnosti však nesmie do kolísie prísť s dobre pochopiteľnými, čistými, svätými záujmami cirkve a jej vyznavačov. Ostatne, dajme zbytočným rečiam pokoj. Ja opakujem: cirkev naša je samosprávnou.“

„To jest, že môže na príklad kňaza svojho vyhodit' z fary, kedy sa jej páči,“ štiplavým prízvukovaním namietnul farár.

„Veci tak chápať nenie mojou obyčajou. Že však obecnosť tej cirkve nemuselo by trpeť, aby ním ustanovené osobnosti proti jeho jednomyselnej vôli a proti jeho záujmom konaly, je vec predsa jasná. A nemuselo by trpeť,“ povýšeným hlasom doložil od spravodlivého hnevu unesený mladý muž. „žeby vo fare ním vydržiavanej jeho najdrahší poklad, jeho každým ohrozované a predsa verne zachované dedičstvo, to jest jeho reč, opovrhovanou a len z potreby užívanou bola!“

„To má byť ultimatum,“ zvolal farár a odchádzal s notárom za Jelšovským, ktorý, nevediac sa k slovu dostať, v hneve svojom už pred chvíľkou bol sa ztratil.

„Jestli sa páči — nech je!“ privolal Krásoň odchádzajúcemu svojmu odporcovi.

Ten s ultimatomom utekal do fary, notár zastavil sa pred školou u jedného z občanov tam stojacích.

Krásoň vedľa nich mal prejsť. Vidiac, že vážený sedliak strhnul si klobúk pred notárom, ihneď blysla mu v hlave myšlienka, že neprejde popri nich bez slova. Keď pred chvíľkou nemohol sa dopratať k notárovi, ktorý pod dišputou s farárom vedenou za radnejšie držal mlčanie a len očima strieľal po ňom, aspoň teraz chcel mu dať kolkotloko na srozumienie.

„Priateľu, prečo neprikryjete si hlavu! Uctením iného nesmieme použiť samého seba. A úcta tiež viac znamená, keď od seba povedomého človeka pochádza.“

Notár zbladnul, obyčajný pohyb ruky jeho na čiastke tela pečlivo opatrovanej stal sa opravdovým úderom, od akého by sa v menej neprijemnom okamihu zajiste bol ušetril.

Krásoň, pozdraviac občanov, pokojne ďalej kráčal.

Na fare medzitým svojou cirkvou zahnaný kandidát seniorstva rozčuleno premeriaval dĺžku svetlice. Na stole sa už parila polievka, ale k tanierom, mimo dievčata Margity, nikto nesadal. Sama pani farárka nemilo, snáď najbolastnejšie bola dotknutá najnovšou udalosťou. Očakávaná hodnosť mužova aj na ňu bola by svetila svojimi lúčami. Počula, jak od svojho muža tak od Jelšovského, že hlas Jelšiny pravdepodobne rozhodným bude pre nich, že tá strana dostane z jedného hlasu pozostávajúcu väčšinu, ku ktorej prípojí sa jích cirkev. Teraz teda všetko ztratené! Keď sa už tak blízko videla k dosiahnutiu svojich dávnych túžob, zasiahnúť musela do toho ruka, ktorá priviedla všetko na zmar. Ale — beda tí!

Zraza v celej veľkosti vypukla jej nenávisť proti Krásoňovi. Zabudla na všetky ohľady, ktorými riadila svoje doterajšie chovanie naproti nemu.

„Ale tak sa dať zahanbiť, ponižiť! Vy ste dvaja boli, on sám: a predsa jeho vôľa stane sa platnou.“

Manžel neodpovedal na výčitky, sadnul si ku stolu, jedol; ale vidieť bolo na ňom, že zaujatý je myšlienkami. Ani nespozoroval, že chýbi niekto pri stole.

Farárka vedela, že Mariška, akúsi slabosť, bolenie hlavy zpomínala a že sa ani nestrojila obedovať, predsa poslala za ňou do včelína. Tá však neprišla.

... Slabosť! bolenie hlavy! čo to znamená?! V blízkosti tých včiel, jichž pokojné bzúčanie v takú uspávajúcu melódiu splyva, čo to za búrne myšlienky v tvojej hlave?

V pletenej zahradnej stoličke sedí s rozpalenou tvárou; pred ňou na stolíku roztvorená knižka leží, ale nečíta, zrak jej, zrak nepokojný, plamenný, von zo včelína blúdi a akoby so sebou chcel odniesť dušu dievčiny, odniesť ňu, ďaleko, vysoko, tak upiera sa k jasnej oblohe, tak domáha sa výšky. Ale marné! Bárs tá duša ako ide za krokom, bárs ho aj predstihne a zodvihne sa do svetov len jej dostupných, zase padá a vracia sa ku skutočnosti trapnej, hólnej. Mariška prešla si rukou po čele — je horúce; dotkla sa ňadier — sú rozpálené, srdce bije prudko, akoby rozbúšiť malo tú jemnú schránku.

Dievčina, čo to znamená?... Ticho! nesiahajme hrubou rukou do svätyně citov.

Včielky harmonicky bzúčia a jej sa tiež pohybujú perny. Lahučné znenie, akoby ho tichý vánok májového večera donášal čistučkým vzduchom, povstáva jej na rozpálených ústach. Nech láska hovorí bólom alebo slasťou, je to najkrajšie, najvelebnejšie znenie hlasy.

„Srdce, srdce, ako čobys' nemalo žiadneho sníľovania, tolko mi nakladáš ku pretrpeniu. A predsa, trebárs bych zhytnúť mala v ohni týchto múk, ja nebudem sa ti spierať; hlava mi môže klesať, dych sa trať a trebárs bych znala slovo, ktoré by teba, srdce moje, k vytrezveniu malo priviesť a tým moju celú bytnosť k životu navrátiť, ja by som poslednou silou krčovite zavrela ústa, aby sa ono nemohlo von dostať.“

„K životu navrátiť!“ opakovala náruživou, plným hlasom. Hah! Nechcem, nechcem!“

Ale nikde nikoho. Aj včelička, akoby olutovala bola svoj výčin, ztratila sa onemelá.

Dievčina mohla ďalej dumať, šepať, vyvolávať svoje bóle. No, keď je srdce preplnené, ztratením jedinkého slova prekypet by mohlo. Každý hlboký, opravdový cit je málomluvným. Nalej do hrnce vody len málo, tá ti hukotom zovre!

Mariška zatvorila na stolíku knižku, podoprela sa na ňu a zahľadela sa zase do dialky. Po chvíľke vstala, vyšla do zahrady. Tam naprízerala sa kvetom, tráve, listu stromovému, napačúvala sa šumenia povetného, svehelenia vtáčat, a pri všetkom len to nachodila, že je šťastnejšie, než ona.

Prišla matka, s ňou potom odišla zo zahrady. Ale pani farárka dnes mala príčinu nevrľou, omrzlou, zamyslenou byť; preto ani najmenej nebola spôsobilá iný smer dať dcériným myšlienkam.

Otec v osobitnej izbe sedel — nesedel, hore dolu dupkal a radil sa s notárom. Onedlho však zahrkotal pod oblokní vozík, páni sa utíšili, ba notár vyšiel a sadnul si na vozík, ktorý potom obrátil sa smerom von z dediny, cestou do sídelného mesta stoličného vedúcou.

„Teda tá šiel?“ zpytala sa pani farárka svojho muža, keď tento po odchode notárovom do jich izby nazrel, pri čom zvláštny prízvuk položila na slovo „ta.“

„Ano.“ bola farárova krátka, ale akási významuplná, triumfálna odpoveď. A nato, bez toho, žeby si bol všimnul svojich, zase začal aj tu premeriavať dĺžku izby. Hlavu pritom tak nosil, ako vojevodca, keď po ztratej bitke v očakávaní istého víťazstva chce prekvapiť nepriateľa.

Pani jeho síce videla, že sa s ním dnes hovoriť nedá; ale nevedela sa zdržať; musela si odlahčiť, musela niekoľko rán namieriť na Krásoňa.

Odplatou zaujatý zbitý generál len vykračoval si, akoby sa ani nič nebolo hovorilo. Výrečná manželka, keď presvedčila sa, že to s ním ozaj nejde, krátkymi, úsečnými slovy

priviedla k porozumeniu veci Marišku, ktorá ešte nebola vedela, čo sa vlastne stalo.

Deve už pri predošlých slovách matkiných ťažkým stávalo sa povetrie, teraz však v prvom okamžení zatmilo sa jej v očiach a potrebovala sa ozaj premôcť, aby neprezradila stav svojej duše. Ba ešte ani nemala vedomia o predchádzajúcej udalosti, a už samá prvá otázka matkina k otcovi, nariádzajúca na notárov odchod, v rozdráždenom a tak nadmier citlivom stave svojich čuvov zažala jej svetlo ku poňatiu, aspoň ku tušeniu toho, čo sa tu pripravovalo.

Vyhovorila sa na svoju slabosť a šla do zahrady.

Večer bladá vbehla do otcovej prázdnej izby, chytila pero, kúsok papiera, a pevnou rukou naznačila niekoľko slov. V lúči sviecy začernelo sa toto:

„Pane! jestli Vám záleží na svobode, hľadte sa zachrániť. Ale bez meškania!“

V.

Štyri steny žalára! — Pre ducha svobody milovného vo troch slovách nedá sa povedať nič hroznejšieho. Poviažte orlovi krydla, to ste ho radšej prestrelit mohli!

Do miestnosti štyrmi stenami zatvorenej vniklo prvé svetlo ranné. Na stoličke, ktorá tu jediným náradím bola, hnula sa postava mladého muža, hlava sa mu zodvihla, oči sa otvorily. Poobzeral sa a skočil rovno ku dveram. Sú zatvorené. Pozrel do okna — na tom sú mreže. Hah! až teraz sa zepamätal, keď si prešiel rukou po čele, kde sa nachodí, čo sa s ním stalo.

Pozde v noci bol sem daný, a v borbe, akú sám so sebou duševne bol prekonal, privrel mu konečne sen oči.

Nepohmute postavil sa v prostriedku svojho väzenia. Zmeravela mu ešte aj tvár, len oči blýskaly sa, akoby socha veľikého umelcova mala života dostávať. Dlho, dlho díval sa pred seba, hľadajúc kľúč ku hádanke tejto, ktorú rozum poctivého človeka ozaj nemôže pochopiť.

„Teda tak!“ máchnul rukou a vyrazil so seba hlasne. „Tak platí sa za snahy najhumanejšie, najčistejšie. Ja vážnom — preto,

že som v medzach božských a ľudských zákonov pomáhal na nohy tomu „chorému dieťaťu.“ Ha, ha! Ozaj, ťažko sa zdržať smiechu, smiechu, pri ktorom by ľadové slzy padaly človeku z očí. Teda zločinec!

Napnula sa krásna postava, oko sa zvláštnym ohňom zaligotalo a hrmotný hlas vzniesol sa:

„Ľudia — hej! Ľuďmi radi menujú sa oni, tí, čo ľudské i božské sľapajú zákony. Zákon len jeden u nich, jeden — zákon vlčí; právo v putách — a pravda na hraniciach blčí!“

Rozhorčenosť ustúpila sa mu na tvári pokojnému výrazu, aký čistého svedomia býva odbleskom. Akej viny najdú na ňom? Prečo by sa mal mračiť! Nech prídu, nech vidia zločinca! Nech sa hanbia sami seba.

Ale zrak mu na tie zamknuté dvere a na to zamrežené okno padnul, i zdalo sa mu, že pridlávia ho tie steny, že zadusí ho to zavreté povetrie. Vo vrecku našiel si lístok farárovej dcéry. Nemilým dojmom dotknutý, dojmom, ktorý zvlášte zpomienka na jej otca zapríčinila, zmrvil ho medzi prstami, a pri pohľade na väzenie svoje predsia nemohol sa zbaviť myšlienky: či nebolo by lepšie bývalo, uposlúchnuť rady.

„Ale ako, alebo prečo? Nie, hoj nie!“

Že má byť prepustený, o tom nemal žiadnej pochybnosti. Môžu však naschvál predĺžiť vyšetrovaciu väzbu, a ľud Jelšiny, ten na dobrú cestu len upravený, ale na nej ešte neupevnený ľud vydaný bude svojím nepriateľom. Marná by mala byť práca troch rokov?

Predstavil sa mu obraz uplakanej matky: Krásoň sa zamračil, zaboľelo ho. Keď navrátená mu bude svoboda, ľud, za ktorý tak nevinne trpel, ešte väčšmi bude milovať, ešte úsilnejšie pracovať na jeho dvíhaní; ale útrapy, ktoré dostanú sa vplyvu jeho nepriateľov vystavenej matke, tie nedajú sa tak zosnať, akoby jích nebolo bývalo. On môže ju časom presvedčiť, jak nevinne trpel; ona môže sa aj oduševniť za tú ubíjanú pravdu: ale údery, ktoré teraz otrasú jej starobou oslabenú bytnosť, môžu jej podkopať zdravie a ukrátiť život pre syna tak drahý.

Krásoň by bol musel zapreť svoje srdce, keďby sa ho táto okolnosť nebola mala bóľne

dojímať. Ako pribúdaly mu potom dni väzenia, tak rástly i jeho nepokoje, bóle a ťažkosti jeho synovského srdca.

Keď prvý raz bol vypočutý, vzdoroval a sarkastickými poznámkami porážal svojích sudcov. Videl však, že veci svojej tým predsá len škodí, preto sa radšej premáhal a hlavu o niečo radšej nižšie sklonil. Popri svojom najvyššom ciele, ktorý mu v trudných dňoch väzenia len lepšie ožíval v myslí, a popri zpomienke na matku, volala ho na slobodu aj — pomsta. Z priebehu vyšetrovania, ač práve to už predtým tušil, jasne vykukly totiž ruky, ktoré pripravily mu toto zahabnenie. „No dočkaj; budeme sa ešte vidieť!“ A dupnul nohou, že sa striasly steny. U neho, ktorý predtým v láske objímal celý svet, ktorý nevedel nenávidieť ani tých, proti nimž bojovať vzal si za cieľ svojho života, teraz, medzi tými štyrmi stenami, vyvinula sa nenávisť, že viac neznal strednej cesty: len milovať alebo nenávidieť.

Myšlienka, čo bude farár robiť s opusteným ľudom Jelsíny, ako rozprestre svoju starosť na jeho zarmútenú matku, išla mu spáliť mozog. Div, že v takýchto chvíľach hlavou nerozboril väzenie!

A nemýlil sa.

Ešte ten samý večer, čo vystrela na jeho slobodu ruka „pravdy“ svojej drapy, roznieslo sa po dedine, že Krásoňová padla do mdloby a nešťastie svojho syna snáď ani neprežije. Farár nastávajúceho dňa potom hneď za rána ponáhlal sa k nej s útechou. Mohlo ním pohnúť aj svedomie, a predsá, akonáhle videl, že stav matkin nenie veľmi nebezpečným, schválne volil si slová, ktoré jej v podobe útechy rozrývať musely materinské srdce.

„Slzy, ktorých som sa ja obával, už sa teda pustily,“ končil svoju reč mádosladkými slovami. „Ale poblúdenie mravne nezkaženého človeka nemôže byť trvalým. On spozná, čo je to za cesta, na ktorú stúpil, a keď zhrzoí sa veškerých následkov svojích krokov, dielom jednej dobre rozváženej chvíľky bude, vrátiť sa a usušiť predovšetkým aj slzy na tvári milovanej matky. Teraz príde on čo chvíľa, lebo súdu záleží len na tom, dať mu pokynutie, aby sa vzdal posiaľ sledovaných cieľov.“

A dni za dňom uchodily, tvorily už celé týždne, matke syn predsá neprichodil. Ľud, ktorý zaujatý bol jeho osudom, rád rozprával si o ťažkých dňoch svojho priateľa, v naivite svojej púšťal do obehu chýry, ktoré, keď došly k nešťastnej matke, musely jej zadávať nové a nové údery.

Stav jej stal sa povážlivým. Zhrozil sa už sám farár a svedomím svojim prenasledovaný, ztratil odvalu k návštevám.

Konečne v šiestom týždni prepustený bol mučeník. Povedomie svojej pravdy tam žiarilo mu na čele, keď opúšťal väzenie; nemal žiadnej príčiny nepozreť komukoľvek smelo do očí: predsá len tmou noci ukrytý vracal sa do Jelsíny. Tíska, so zatajeným dychom kročil cez domáci prah. Matke sen bol oči privrel. Zastal nad jej postelou, i videl, že to postel nemocnej. Hlava sa mu zatočila, nohy ho sotva udržaly.

Ona otvorila oči. Meravo, nemo pozrela na syna. Sklonil sa na ňu, zalialy ju slzy.

Preniknutý syn, mimo niekoľkých nesúvislých slov, nebol v stave prehovoríť, a ona plakala horko, bolastne.

Dost by bolo na farchu desiatich rokov, čo mu táto jedna noc uvalila na hlavu. Ľudia sa ho druhého dňa lakali a s hrúzou mysleli na jeho žalár, a predsá nezlomený bol sa z neho vrátil.

A čo Jelsína? čo jeho pečlivé dielo? Kamkoľvek pozrel, všade len úpadok videl. Bolo to nie zastavenie vývinu, lež zvrátenie, hodenie vecí nazpät. Mnohí vítali ho uradoštením, velebením, ako ducha, ktorý nevinným utrpením svojím v jích očiach len narástol; naproti tomu väčšina, ktorá nedávno ešte svoju spásu videla v ňom, nedôverive dívala sa na neho.

Keď je raz niekto ponížený, ľud, ktorý slepo verí tomu, kto má moc v rukách, keď aj neodvráti sa úplne od neho, nedôverive chová sa napotom k nemu.

Krásoň plakal v duchu. Nielen, že upadli podtým poniektorí zase do rúk úžerníkov; lež, ako ako nie, otvorená bola v Jelsíne aj nová krčma.

A nemoc matkina stala sa beznádejnou.

„Syn môj jediný! Ja vidím, že blíži sa mi posledná hodinka: počuj ma, kým som ešte pri pamäti.“

Tak začala až na druhý deň po jeho návrate.

Preniknutý syn pristúpil ku nej, pritisnul ku svojim horúcim ústam jej zvällú ruku a zahľadel sa jej do očí, akoby odtiaľ vopred vyčítat chcel materinským srdcom hýbajúce starosti. A tvár nemocnej zalialy slzy, hrud jej ťažký ston potrhával.

„Čo plačeš?“ bôľne slovil on, pričom zakryval si oči jej suchou rukou.

„Syn môj, syn môj.“

„Čo ťa trápi, drahá matka?“ zpytoval sa ju len preto, aby si odľahčila ťažký plač slovami. Lebo veď dobre vedel o príčine jej trapov.

Matka ukázala si na srdce.

Bolí ma. Nemôžem mať pokojného skončenia. Jediným cieľom mojho života bol si ty, teba šťastným vidieť bolo by bývalo mojím šťastím, o teba nemať starosti bola by šla pokojne do hrobu. Všetko sa inakšie stalo. Ty pre iných o seba nič nedbáš; poctive síce, čestne, čo obet svojich námah, ale upadávaš tak v očiach sveta, ako materiálne. Na čelo, ktoré bych ja svojim dychom bola chránila aj pred zaviatím vetra, uderili ti znak potupy.“

Krasoň, ač centovou tiažou bola mu hlava stlačená, povzniesol ju, akoby ukázať chcel, že matkou zpomenuť čelo ešte vždy môže hore nosiť.

„Syn môj,“ pokračovala nemocná starénka, „ty nemáš toľko, žeby si z toho iných móhol dvíhať. Ty zachraňuješ iných, rozdávaš svoje: len na seba nemyslíš. Syn môj jediný, len neobanuj, len neoplač!“

Zamlčala sa. V nastalom tiche tak sa zdalo synovi, akoby sa slová matkine v mnohonásobných ozvenách rozliehaly po izbe.

„Vraviš, drahá matka,“ začal on dojemne, slavnostne, „že ti len o moje šťastie ide; nuž navráti sa ti do duše ztratený pokoj, keď z najslachetnejšej hĺbky svojho vnútra vzatým hlasom, prísahou svatou ujistím ťa o tom, že ja len na tejto ceste môžem byť šťastným? A nenie pritom podmienkou ani opovrhovanie svojimi vlastnými záujmami.“

„Nemýl sa, nemýl sa.“ Prítom, ač nie bez bôľneho odstínu, láskyplne spočíval jej zrak na synovi. Hovoril však viacej nebola v stave.

Ťažké to byly chvíle pre slachetnú dušu mladého človeka. Pokoja dnes nikde nenašiel.

„Brat môj drahý!“ písal svojmu priateľovi. „Dávno nevieš už ničoho o mne. Raz prospechom svojich námah, po druhýraz zase svojím nešťastím zaujatý, zabúdal som na Teba. Teraz však, keď nešťastie moje vrchola dosahuje, počuj moje slová, slová, ktoré útechy, posilnenia hladajú. Braček, pomysli si, začínam pochybovať v silu človeka, jednotlivého, o samote stojaceho človeka!“

Akejsi tajomnej, čiernej mocnosti zalúbilo sa zpätiť výsledky mojich prác: ja dostal som sa do žalára. Navrátae sa domov, našiel som pečlivé dielo svoje poprevracané a matku — na smrtnej posteli. Umiera v žiali nado mnou.

Hlava mi klesá, smysly ma opúšťajú, len v srdci hlboko žije mi ešte iskra nádeje. Oh, iskra tá prejsť musí ponad bóle; ona musí mi ešte posvietiť! Ja ešte budem pracovať pre môj ľud! A keď som ho raz šťastným urobil, v lúčach šťastia, ktoré aj mňa ovinú, smieri sa so mnou teraz zarmútený duch matere.

Píš mi, priateľu! Tvoj — Krasoň. — —

Matka skonala v jeho náručí ešte ten samý deň. —

(Pokračovanie nasleduje.)

Snilo sa mi...

Snilo sa mi, snilo
Polnočnou hodinou,
Že mi srdce bolo
U mora skalinou.

Čo som vytrpela
Nešťastný pre ten sen,
Tomu na tom svete
Nikdy nezabudnem.

Lebo akonáhle
More to zpoznalo,
Že sa mi u neho
Srdce skalou stalo,

Ihneď sa ku búre
Dívkej zchytilo,
Mraky sa zastrelo
Blesky zasvietilo.

Výchre besno zvyly
A na ňom stavalý
Vždy nové a nové
Duniace privalý.

Vždy nové z hlboka
Temno sa dvíhalý
A blesky o moje,
O srdce ťlahaly . . .

Čo som vytrpela
Pre ten nešťastný sen,
A ešte na svete
Čo sa natrpím preň.

Lebo vôd zúrenie
Tak dlho trvalo, —
A potom sa srdce
Zo sna mi prebralo.

Zo sna sa preberúc,
Bólne rozplakalo,
Že preč' vždy u mora
Skalou neostalo.

D. Z. Lauček.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.

Národný učiteľ.

V dedine S. mali od dvoch rokov nového, prevýborného učiteľa. Rodičia, ktorí pri školo-povinných dieťkach svojich rozdiel medzi starým a novým učiteľom skoro poznali, nevedeli sa dosť natešit nad pokrokom milej detvy svojej. Nie len na úzkom priestore vesničky tej, ale v celej župe znela všeobecná chvála znamenitého učiteľa Rodomila Jarinského. Len v jednom nechápali prostí a jednoduchí dedičania svojho učiteľa, v tom, jako od dieťok svojich doma i na zkúške vyrozumeli, že ten mladý pán učiteľ pri štvrtom božom prikázaní dosiaľ neslýchané nauky vstěpoval do útlych sídce jejich. On vykladal jim prikázanie toto v ten smysel, že našou matkou je i vlast naša a otcom národ, v ktorom sme sa zrodili a že týchto práve tak, ako telesných rodičov svojich ctít a jim slúžiť máme. Oni toto predtým nikdy a tým menej v škole nepočuli — však nerozumiac tomu, nič proti tomu nemali, áno, domnievali sa, že proti tomu ani naskrze nič mať nemôžu, keď jich dieťky v škole viacej sa učia a viac vedia nežli sa učili a nežli vedia oni sami. Stalo sa ale že i dieťky vo vesnici obydlených zemanov, Kornela Jesenského a Dávída Turinského; onoho dcérečka Helena, tohoto syn August do školy chodily. Kornel Jesen-

ský a Dávíd Turinský boli chudobní s hospodárstvom sa zaoberajúci zemania, držali ale mnoho, ako uhorskí zemania obyčajne, na svoj rod. Najprv mali jich dieťky spoločného vychovavateľa, ale nemnoho pri ňom získali. Keď novoprišlý učiteľ dobrým byť sa dokázal, neostýchali sa dať jich do školy pod výminkou, že jich dieťky panské od sedliackych oddeleno, osobytne sedef budú. S pokrokom boli aj oni spokojní. Lež počujúc od dieťok čosi o národnosti, sami boli na to zvedaví a odhodlali sa raz byť zkúške prítomnými.

A jako pekne vyzerala tá škola tej dedinky S. Jak rozumne a zretedne odpovedali tie dieťky na tej zkúške. Jak roztomile sa držali, s jakým povedomím vystupovali. Pán dekan chválil dieťky po každom predmete a uradostení rodičia si medzi sebou šeptali, že jaké to šťastie mať v obci dobrého učiteľa.

Prišiel rad na rečnenie. Nebolo to mechanické odriekanie ako obyčajne po dedinských školách, kde sa toho dieťky z pamäti mnoho naučia a potom ako straky vyrapocú. Čo sa dieťky v tejto škole naučili, oni tomu i rozumeli a čo rečnili, to i cítili.

S jakým sebävedomím rečnila Helena Jesenský :

„Nechte cizých, mluvte vlastní řeči
Sláva, Slávám slavi Slaviany; —“

S jakým dôrazom vyslovovala refrány čarokrásnej básne tejto:

„Nechte cizích, hájте vlastních zvyků,
Pěknát byla předků prostota!“

a

„Nechte cizých, hleďte vlastních zboží.
I nám dal Bůh um a ramena.“

Všetko chválilo bystrú Helenku, len jej otec svrázkal čelo, len z jeho očí sršaly blesky. Prečo? . . . Do tejto školy jeho dcéra viacej chodiť nebude, nesmie, riekol k pánu Dávidovi. Ale pre Boha, ako to priam o chvíľu zas vyzeral pán Dávid, keď sa jeho August s nasledujúcou rečňovankou vytasil:

„Nehaňte ľud môj, že je ľud mladý. . . že nemá dejov, že je ľud sprostý, že je ľud chudobný, tichý“ atď. A zvlášte keď tak hlbokým, posvätným citom vyslovil záverku:

„Ale nechaj mi národ bez hany,
Národ patrí k vecam svatým!“

tu páni Kornel a Dávid — ako jich dedinčania obyčajne volali — rychle opustili školu.

Rodomil Jarinský, chudobný národný učiteľ stal sa predmetom rozmlúv v celej dedine, ba stal sa tak dôležitou osobou, že hovorili o ňom v celej župe. Nepatrný učiteľ pobúrili mysle celého okolia.

V dedinskej kréme sedeli susedia a kmotrovia, glossovali spoločne s celým zápalom, debatovali ako v nejakom shromaždení a chytrý hostinský prízvukoval občanom horlive, ešte horlivejšie jim nalievajúc.

„Ludkovia,“ počal sused Pivorád, „ten Jarinský je burič, to nenie s kostolným riadom, aby sa jeden učiteľ proti svojej vlasti putoval a počuli ste, ako páni veľkomožní Jesenský i Turinský nám to vysvetlovali, že nás on mieni Rusovi zapredať.“

„Divný je to človek, strašný človek,“ pokračoval kmotor Melohub, „vyučuje takým veciam, akým my vonkoncom nerozumieme a z našich dietok majú sa stať zradcovia vlasti. Ten mladý človek je príliš učeným; nemal byť jednoduchým školy učiteľom, ale aspoň pravotárom.“

„Veru ste vy, kmotrovia moji,“ zamiešal sa jím do reči Vtipný, „velice smiešni ľudia. Ja vám tvrdím, že obec naša lepšieho učiteľa ešte nikdy nemala, ani nevidela. Či

vám nenie dostatočným dôvodom jeho vlúdne sa ku všetkým starším i mladším, k rodičom i dietkam sa chovanie, potom pokrok dietok našich v škole, držanie sa doma, na ulici. . . Ja si nikdy lepšieho učiteľa nežiadam. Nech žije! Štrngíte si so mnou všetci na jeho zdravie!“

„A ja hovorím švagre,“ slovil Nevyliat, „že páni sú páni; tí viac vedia nežli my sprostí ľudia; a keď tí hovoria, že je Jarinský zhuba naša, tedy je to v skutku tak, Páni sú páni, tí to vedia.“

„A ja ti švagričku zase hovorím,“ odvetil Vtipný, „že páni sú páni a učiteľ je učiteľ; a môžu tí páni hovoriť čo chcú, ten učiteľ viac umie, nežli my všetci dohromady aj s našimi pány.“

„No, veď ste vy sused,“ pretrhol mu reč sused Ulízal, „svojhlavý a zatvrdilý od jakživa. To vám rekli naši páni a to vám tuhla, takhla, pretohla a v tejto príležitosti musím riečť aj ja. Keď ste vy takým veľkým mudrákom, povedzte mi, čože sú to za tvory, ktorým ten náš neobyčajný učiteľ tie naše dietky učí? Čo je to, to „Slavianstvo;“ čo je to ten „národ,“ čo tá „matka Slavia“ a iné tým podobné neslýchané a nevidané veci? No, povedzte mi čo to všetko je, vy múdry sused, vy!“

„A veru vám poviem. Ale najprv dovoľte, aby vás po prstoch poklepal. Vy tomu, čo učiteľ učí, naskrze nerozumieme i ako že ho môžete súdiť; ako ho smiete odsudzovať?“

„Nám to rekli páni, páni to vedia.“

„Hanbite sa. Iný myslí za vás a vy ste také slepé nástroje. Takých hlupákov a zbabelcov ako ste vy, náš Jarinský iste nevychová. To nie a nikdy nie!“

„Naši páni si svoje dietky k nemu viac do školy nedajú.“

„Ale jich dali dosiaľ. To sú panské rozmary. Chudobní ľudia takých rozmarov nezajú a nemajú.“

„Von s ním, to je burič!“

„To páni tak chcú mať a oni to zajú.“

„Pre Boha! Ľudia, kto vás tak oslepil? Nebojíte sa Boha? Chcete byť naproti najväčšiemu dobrodincovi dietok svojich nevďačnými?“

„Von s ním! Von s ním!“

Vtipný odchádzal „Bôh vás naprav!“ sloviac a za ním ozývalo sa opilcov búrlivé „von s ním! von s ním!“

Keď sa bol školský rok opäť započal, neprišlo do školy ani polovica školopovinných dietok. Nad udalostou touto ustrnutý učiteľ oznámil to richtárovi obce prosiac ho, aby on v smysle zákona, úradnou mocou nútil dietky do školy. Avšak o niekoľko dní obdržal od neho tú odpoveď, že rodičia dietky svoje jemu viacej nesveria, lebo žeby jim jich za zradcov vlasti vychoval. O nedlho dostavil sa do obce p. služný a dal si miestneho učiteľa do farského príbytku predvolať, napomínajúc ho, aby alebo od dosavadného spôsobu vyučovania ustúpil, alebo z obce tejto sa odstránil; ináč že bude pán služný prinútený vyšetrowanie previesť proti nemu a to žeby mu predsa len zle mohlo vypadnúť, mladému to človeku, takže by snáď celá jeho budúcnosť na kocku mohla byť postavená.

„Ja som si žiadnej viny nepovedomý, pane, neviem prečo sa takto nakladá so mnou?“

„Vy ste dietky školské poburujúcim pesničkám učili!“

„Ja som dietky nábožné i svetské pesničky učil spievať tak, jako sa to v každej dobre sriadenej škole robí a robiť má, už buďsi je ona maďarská, nemecká, alebo slovenská.“

„Vy ste učil vlastizradné piesne.“

„Piesne „Hej Slováci ešte naša slovenská reč žije!“ a „Kto za pravdu horí!“ nie sú žiadne vlastizradné piesne. Prečo by tieto nebolo volno v slovenských našich školách spievať, keď sebe Maďari v školách svojich voľne spievať môžu svoje „Hazádnak rendületlenül,“ a Nemci „Wo ist des Deutschen Vaterland?“

„Vidím, že ste vy zarytý panslav, preto ešte raz vás napomínam, nechajte v škole učenie vlastizradných spevov a básní.“

„S dovolením, pane služný! ani tie rečnóvanky, ktoré ja v škole vyučujem, nie sú vlastizradné. Keď si Maďari rečniť môžu básne Vörösmártyho, Petőfiho a iných; Nemci Schillerove, Uhlandove a iných: prečo by sme my Slováci nesmeli naše školské dietky

oboznamovať s básnami Kollára, Sládkoviča, Chalupku, Bottu a iných? Čo jednému pravo, to i druhému zdravo!“

„Ja vám, mladý človeče! mocou úradu môjho zakazujem ďalšie vyučovanie piesní a básní v škole. Nepovolal som vás sem preto, aby som sa s vami dotazoval. Vy ste na zlej ceste. Vráťte sa, pokiaľ je ešte čas, alebo sa oddialte z tejto dediny čo najskôr, pokiaľ vás rozhorlený ľud sám neoddieli!“

„Pôjdem, pôjdem radšej v šírý svet, pôjdem kam ma dve oči zanesú, a predsa nebudem nájomníkom. A ten ľud zaslepený, keď sa mu tak líbi, nech sa dá kántriť nájomníkom; ale potom nech nehevorí, že bol bez Jonáša.“

A Jarinský oznámil v krátkom čase, že úrad svoj zkladá a obec túto opúšťa. Páni Jesenský a Turinský hovorili, že ten učiteľ predsa len má rozum, keď obec dobrovoľne opúšťa, bolo by sa mu vraj mohlo niečo horšieho príhodiť.

Kmotrovia, susedia sa tešili, že zvíťazili a pili na radosť, že sa toho „vlastizradného“ učiteľa raz zprostili. Páni to vyvedli, a páni sú predsa len páni, ti to rozumejú. Len Vtipný stál verne pri nevďaku zronenom učiteľovi a potešoval ho — a dietky vzdor zákazu rodičov chodili ho navštevovať do školy a plakali za ním. Každodenne bývali vo škole Helena a August, každodenne plakávali nad odchodom učiteľa a každodenne prijímali od neho naučenia v smysle národnom. Pri poslednej návšteve jejich obdaril jich utešenými knihami „Zorničkou“ a inými, na pamiatku.

V deň odchodu učiteľa Jarinského premenila sa celá obec S. v plačlivé údolie. Dietky obľúbeného svojho učiteľa, vzdor bránenia rodičovského až na chotárnu hranicu obce odprevodivšie vracali sa s hlasitým horekovaním a plačom domov.

„Kto za to bude odpovedať pred Bohom?“ zpytoval sa zavedených susedov, občan Vtipný. „Nenie-li to pohoršením dietok? A viete, čo o tom hovorí Evanjelium. Čítajte len Evanjelium Matúša 18. kapitolu v. 6.: „Kdoby pak pohoršil jednoho z malických těchto věřících ve mne, lépe by jemu bylo, aby zavěšen byl

žernov oslíci na hrdlo jeho, a pohrízen byl do hlbokosti mořské. Běda světu pro pohoršení!"

Semä se ujalo, zakorenilo.

Zahrada Jesenského nebola síce žiadnym moderným parkom, ale čím jednoduchejšia, tým bola krajšia, tým čarovnejšia a lúbeznejšia. Bolo v nej ovocného stromovia i kvetín dosť a vo krach ružových hniezdilo vtáčstvo, hniezdili sláviči. Utešene kvitly tie ruže a iného druhu kvetiny zahrady Jesenských; ale najutešenejší bol ten živý kvet zahrady túto tak často navštevujúci. Ten krásou svojou všetky kvetiny prevyšoval. Najkrajším kvetom tej zahrady bola panna Helena. Pestré motýle obletovaly tie rozvité ruže, ale o mnoho zaujímavejší motýlok bol to, ktorý ten živý kvet zahrady Jesenských obletoval. Pekný šuhaj bol August Turinský. Prenikavo a lúbezne štebotalo vtáčstvo na stromoch tej zahrady, ale čože bol štebot jich proti lúbeznému štebotu dvoch duší jednou myšlienkou, dvoch srdc jedným citom zaujatých? August čítal Helenke „Zorničku.“ Jaká to rozkoš! Jaký blažený pocit!

„Ach ten náš útlý, mladý svet,
Spí, drieme ako v puku kvet.“

A zas:

„Vyšla zornička zpoza hôr:
Hor sa mladý svet, hor sa, hor!“ —

Utešene si spievala tá vtač, tí sláviči: ale čo bol spev jejich v prirovaní ku spevu Augusta s Helenkou? Keď si oni nôtit počali svoje oblúbené národné, ktoré naučili sa od učiteľa Jarinského:

„Koniček mój bystrý, vranný,
Preberajže nožičkami.“ —

Alebo:

„Hoj, bystrý a smelý
Šuhaju, šuhaju,
Povedz nám, kto si ty,
Ako ťa volajú?
Slovenský šuhaj som
A keď chcete znati;
Otec mi je Kriván,
Tatra mi je mati.“

Taktiež:

„Slovenka som od rodu,
Slovenského pôvodu.“

Tak si August s Helenkou v zahrade vyspevovali, tak si tam tie prerozkosné roz-

právky „Zorničky“ jako: „Krivá bus a ručník,“ „Pavučina,“ „Starootcovský prsten“ atď. predčítavali. Čím najukrytejšie a najtajnejšie pred svojimi rodičmi schádzal sa museli, tým viacej jich to vábilo, tým väčšej vnady tieto jich duševné zábavy pre mladé srdcia mávaly. Každý verš piesne, každý obraz povesti bol novou a novou drahou berlou, vzácnym drahokamom dušiam jejich. Každá sloka piesne a každý obraz povesti utvrdzoval útle srdcia tieto v národnom cite, v národnom presvedčení. —

Kto opíše tie blažené hodiny, ktoré August s Helenou spevom a čítaním sa zaoberajúc spoločne trávil? Jestli jedon, dva dni potkat sa nemohli, tu sa cítili byť v žalári, tu nebol ani jedon, ani druhý spôsobný k ničomu. A jako to už býva na tom svete u človeka k spoločnosti stvoreného, že čo srdce jeho blaží, chce, aby to cítilo a pojalo i srdce spolublížného jeho; tak sa to isté dá pozorovať u dieťok. Tak August shromazďoval okolo seba dieťky dediny a rozprával jim o tých vecach, ktoré čítal v „Zorničke,“ ba áno i sám jim to predčítavol a pesničky spievať jich učil. Nie ináčie otáčaly dievčiny spanilú Helenku a nôtily si s ňou pesničky nevinné, hrávaly rozličné hry a počúvaly zbožným detínským srdcom jej vypravovaniu. Akú radosť počíťavol August očujúc, že mládenčie naučili sa tým rozprávkam od dieťok a rozprávali jich ďalej na priadkach; jakou blaženosťou bilo srdce Helenkino, keď sa jej spevy z úst dievčat dediny ozývaly po lúčinách, sadoch, zahradách i hájoch.

Povedomie národné sa šírilo. Mladí i starí, rodičia i dieťky kochali sa v tých dosiaľ netušených a nepoznaných krásach spevov utešených, v tých nikdy nechýraných povestiach roztomilých. — Tak ako mládež povesti „Zorničky,“ tak starších rozkošné národné povesti Janka Rimavského docela očarili. Na priadkach práve tak, ako z dom na dom sa to ozývalo: „pámodaj šťastie lavička!“ A „popelvál“ a „zlatá priadka“ zabávaly nevinné duše tichých obyvateľov dediny rajským spôsobom.

Boly to zvláštne shovory, keď sa tak sišli pán Kornel s Davidom.

„Pane bratre!“ začal pán Dávid, „ten prekliaty učiteľ nám celú našu obec zpan-slávštil. Kto slýchal pred tým také spevy, ako teraz od nášho ludu? Všetko to tu páchne vlastizradou.“

„Baze, pane bratre!“ odvetil Kornel, „ja som toho leta mojím žnícam dosť zakazoval ten spev, ale všetko na darmo. Oni mi rekli, že radšej prácu opustia, čo sú aké chudobné, ležby si ten spev vziať dali. Je to zatrolená historia! Ja ale ufám, že tento novotný náš učiteľ to vykorení; má byť dobrým vlastencom.“

„Ale, s dovolením pane bratre,“ poznamenal Dávid, „obmedzeným človekom. Ten to neumie, čo ten predošlý.“

„Nač je sedliakovi veľké umenie?“ glossoval pán Kornel. „čím z pôsobnejší a osvietenejší sedliak, tým väčší chytrák. Nač tomu ludu veľiká osveta? Nač mu príliš učených učiteľov?“

„Hovoríte čosi, pane bratre.“ pokračoval Dávid, „ale naše dievky nemôžu viac túto školu navštevovať. Máme ešte menšie dievky; neverím, že by tento simplex frater bol v stave našu zemanskú krev vychovávať.“

Tak besedovali si páni bratia dosť často a netušili, že to svetlo, ktoré jim tak oči slepilo, z jích vlastných domov po dedine sa šíri.

Podivenie sa pánov bratov však ešte nedosiahlo svojho vrcholu. Mali sa ešte o mnoho viac diviť a horieť — a to veru vo svojich vlastných domoch.

U Jesenských boli jedného večera Turinskovci a viacej známych z okolia. August sa bavil s Helenou nepozorovane svojím spôsobom. Jako to obycájne už pri takých večierkoch býva, pohovorilo sa o rozličnom.

Prišla reč i na národnostné hnutie a reptalo sa na niektorých vodcov národa slovenského. Prišiel do spomienky i bývalý dedinský učiteľ čo veľký ultristra, ktorého sa obec zprostit prinútená bola a všeobecne prorokovano, že o niekoľko liet bude všetko pomadařčené; lebo vraj v uhorskej krajine musí to tak a nesmie ináč byť, keď nepôjde po dobroty, však to pôjde po zlotky.

„My to budeme prevádzať rozličným spôsobom.“ hovoril pán služný, „ten istý, ktorý pred nedávnom učiteľa Jarinského bol koramisoval.“ A obrátiac sa k Augustovi, poklopal mu na rameno sloviac: „ašak synku mój, z teba bude hodný magyar ember?“

„Ja som predsa Slovák, pane.“ odvetil August.

„No no, ty blázanko!“ chlácholil ho otec jeho pán Dávid, „keď sa naučíš maďarsky, potom budeš hotovým Maďarom.“

„Ako to môže byť, keď som sa ja čo Slovák narodil?“

„Pôjde to,“ dotušoval pan služný, „hľa tu máš pekný, žltý dukát; slub mi, že keď sa naučíš jazyku, budeš hodným Maďarom.“

Čo tú spoločnosť tak pobúrilo? Čo pána Dávida tak rozčulilo? Čo pannu Helenu tak nebesky dojalo? . . .

Malý August vyťasil sa na miesto odpovedi pánu služnému na vyzvanie jeho s Michalovičovou básňou „Mladý Slovák“ rečiac:

„Nedávno mi jeden pánik
Žltý dukát sluboval,
Aby som reč nie slovenskú
Ale cudzú miloval.
Hoj panáčku! málo ľudí
Statočných ste vidaval.
Keď myslíte, že by Slovák
Reč za zlato predával.“

(Pokračovanie nasleduje.)

Strieborný kríž.

(Rozprávka od Karla Vadnai-ho, z „Árvíz-könyv“-u.)

Staby horiaca bomba bola vletela do mojej chýže: tak neočakávane, náhle, rýchlo octnul sa u môjho písacieho stolika.

„Tu som, majstre, dobrý deň!“

„Vidím, že ste tu, ale neviem, ako ste sa tak chytró vrátili? Veď ste sa na celý

mesiac odobrali do kúpeľa? Snáď vás nejaký na náhlo povstálny blatoňský víchor hodil domov, práve teraz, práve sem!“

„Ach majstre, nehovorte o povichrici! Ja nechodím na metle strig, ako nejaký černokňažník; ja som doletel na kriechach

olympických sepirov, stáby kráľ čarovnej povesti. Predo mnou genius — blaženstva — niesol zástavu ružovej barvy, za mnou trúbili amaretty, nado mnou sa Venus usmievala, nie Venus dobrodružstva, ale Venus blaženosti. Tak som prišiel domov, cestou dúhovou, pod sklepením kvetistým, na vífazoslavnom koči.“

„Čo to všetko do vedna nepomiešate, mladý priateľ môj?“

„Trochu povesti, ktorá je samá skutočnosť. Pozrite túto podobiznu!“

„Príjemná tvár!“

„Oh majstre, vy ste taká chladná próza, ani čoby vodová sklenica. Nie nadarmo som vás mal, keď som sa po prvý raz s vami sišiel, za anglického touristu, a ne nadarmo volám vás — s vašim laskavým dovolením — od toho času, majstrom! Vy ste sa vskutku nenarodili na zemi náruživosti a zápalu, ale na pôde kriedovej, na brehoch rybárskych, v dyme fabričných komínov, v susedstve počtovej tabule: jestli v tejto tvári nevidíte nič viac, len príjemnú tvár. Veď to je tá najpoetičnejšia, najčarovnejšia, najdivotvornejšia tvár, ktorú som kedy videl v živote.“

„Hia, vy ste videli živú tvár, a ja mám pred sebou barvoskúpy svetlopis. Odpusťte! Mal som znať, že je vám voždy tá najkrajšou, najdivotvornejšou, najnebeskejšou, ktorá sa vám naposled zaľúbila.“

„Ohradzujem sa, majstre, oproti každému upodrozrievaniu. Dosiaľ ste len kopu bláznivých phráz počuli, odo mňa, odosiaľ máte len čistú pravdu slyšať. Zunoval som rozčúlenosti hľadať, dnes tu, zajtrá tam, aby som dostal farvu k obrazu, ton k hudobnej skladbe, myšlienku k básni, ako mi prišla chuť malovať, hrať, alebo básniť; teraz som vynašiel plameň, ktorý na veky má obživovať srdce moje, obrazovnosť moju a naplní celú bytnosť moju. Neusmievajte sa majstre, toto je poslednia, lepšie rečeno: toto je prvá, ešte lepšie rečeno: toto je už tá opravdová.“

„Vy pochybujete a zase to hovoríte: nechajte tak mladý priateľu, vašim povolaním je, aby ste neprestajne behaly za devami a múzami a kým ste ešte nedosiahli jednu, aby ste už opustili druhú. Nuž hľa, majstre,

povedal som na miesto vás obyčajnú kázeň, zbytočné by sa bolo vám s ňou ustávať. Mám prísne a vážne slovo, ktorým jej cestu zahatám.“

„Prosím o to pekné slovo.“

„Ožením sa.“

Toto bolo skutočne nové, nepovedal ho ešte nikdy — a ja som sa hodne smial na ňom.

„Vy sa oženíte? Čo to myslíte? V dvaciatom štvrťom roku, kde neviete: čím budete, básnikom, maliarom alebo hudobníkom?“

„Už viem, čím budem.“

„No?“

„Blaženým človekom! Tu vás nechám a pôjdem si žiť idyllične. Za cenu dedičstva od matky mi pozostalého kúpim si malý vesnícky majetok a budem hospodáriť medzi romantičnými vrchami. Nebudem počúvať viac Richarda Wagnera (ako ste vy to zvykli hovoriť?) „spárové hrôzy“, ktoré moju obrazovnosť tolkoráz pobúrily; rozlúčim sa od mnohých barvoskúpych obrazov na stenách výkladov, a maľovať budem na miesto nich barvobohaté, kvetinami na hriadky malej zahrady; na miesto, aby som básnil, žiť budem poeticky. Čo ja potrebujem spoločnosť desať múz, keď budem mať jednu, ktorá všetko vynahradí, moju drahú ženušku. Pravda, majstre, vy máte jedného dobrého priateľa na Almáde, jehož rodinné hniezdatko sa od pár rokov navštvívaj hotujete. Na budúci týždeň spolu pôjdeme ta. Vy uspokojíte svoju dávnu túžbu a aj mne dobre urobíte — keď budete prítomný pri mojom zasnúbení.“

„Milý Viktor, ale vy to ozaj vážne hovoríte?“

„Pravda! zase som upadol do tej chyby, že som rozprávku svoju nezačal na počiatku a tak máte príčiuu myslieť, že som ešte voždy ten starý pochábel. Ten „ani sám nevie prečo“ horliaci, ako ste ma to už vy zvykli nazývať, alebo „bombový mladík“, ktorý razom exploduje. Polepším sa tedy a rozpoviem sústavne, čo sa dialo so mnou.“

„Nuž, tak zapáľte si smodku a začnite hovoriť, počúvam.“

„Tedy šiel som do Füredu, aby som napísal „Vilu jazernú“; viete, ten orchestrový

kus, jehož obsah — ako ste vy dobroprajne mienili — škoda by bolo bez kopy huslových, harfených a trúbových tónov nechať bývalo. Ale Fured není tým miestom, na ktorom by niečo väčšieho utvoriť bolo možno; tam sa do cesty vidín voždy postaviť zvyklo: kvet, ktorý zodvihnúť, hruda, ktorú na bok kopnúť treba. Predo mňa spadol na zem celý raj.“

„Som tak smelý do reči sa vám zamiešať, mladý priateľu, žeby som vašu históriu lepšie rozumel, keby ste jednoducho, bez obrazov rozprávali. Veď viete, že som ja stelesnená próza.“

„Nepomlúvajte samého seba, majstre, dosť keď to ja robím. Vy velice dobre znáte moju materinskú reč — slovo mladistvého zápalu, ktoré ste ešte ani vy zabudnúť nemohli. Ale dobre, urobím si násilie a budem citovať z registru hostí. Tedy „506. číslo: vdova po Alexandrovi Deregi-mu, kamerálneho úradníka v odpočinku s dvoma dcérami, tri osoby, v novokúpeľnom dome.“ V tejto dátke kúpeľostatistickej bol zavretý môj los, moja budúcnosť, moje určenie. Mama je velice roztomilá, jednoduchá, dobrá pani, ktorá ohľadom mňa nepočíta nič iného, ako najvyššie svolenie: väčšia dcéra Olga je štilhá, živá, mladá deva, pekná, akých jesto dosť, líbi sa smiať a vie mnoho sa smiať; práve by bola súca pre vás: svojou dobrou vôľou pozlacovala by váš pracovitý, zasmušilý, jednotvárny život. Veď ju spoznáte.“

„Ďakujem za laskavosť, že ste sa i na mňa rozpanätali.“

„Veru by ste to zle neurobili. Tá tretia, o tej som vám nie v stave povedať, aká je. Mama ju Didou, sestra Sisou volá a na jej navštívenke to stojí, že Sidi. Taká zvláštna malá bytnosť, ktorú keď si kto raz dobre obzre, nikdy ju viacej nezabudne. Matka ju niekdy lúbym hlasom lásky menuje: „svojím malým pliesňovým kvetom, a možno, že jesto v nej niečo z pliesne a iste velice mnoho jesto z kveta. Zase sa smejete majstre, to je znakom toho, že ste jej nikdy nevideli a nemáte pochopu o kráske, ktorá sa len sama na seba ponáša a nie na tradične formulované vzorky, na stránku ktorých je barva, ťahy, zrast, tváre ostrosť, všetko inventárne

poznačené. — Je ona zvláštny zjav, s veľkými popolavobelavými vlasmi, fajnej priezračnej farvy, tváre, svetlosivých očí, snívého výrazu, nežnej, štilhej postavy. Keď sa usmieva, hovorí, smeje: voždy sa zdá snívať o voľačom. Len to sa mi zdalo byť neobčajným, že som ju v hluku plesu pri hudbe polky vo foderavých šatách, pod lustrom, vo veselej spoločnosti potkal najprú: o vela prirodzenejšie by bolo bývalo, keby u prostred romantického cestovania, v tmavomodrej jedline, z hladiny morského oka bola sa mi usmiala, česúc svoje zlaté vlásy, ako Loreley a nezábudkami zdobiac fatelové šatočky svoje v prvých bleskoch svitu, ako nejaká víla. Úfam, že si ju teraz už budete môcť predstaviť.“

„Akoby nie? a potom ste sa spoznali s tou rodinou a spolu ste večerávali?“

„Nemiešajte zlostné účty kellnerské do poesie nášho spoznania sa. Áno! Spoznali sme sa, prechádzali sme sa, trochu sme tančili a velice mnoho hovorili. Olga sa voždy vďačne smiala mojím žartom, nápadom, kým Didi mlčky ma počúvala, o plánoch budúcnosti hovoriaceho. Jedného dňa som jich obznámil s prvým dielom mojej hudobnej skladby. Malej dievčine sa velice lúbila, na obrazovnosť jej účinkovala „Jazerná víla.“ I ona na brehoch romantičného jázera u starej matky svojej trávil detinský vek, a pozná vtáčstvo lesov, kvetiny lúčne, čerstvé vodopady skalných prietrzlín — ba, predstavte si, — aj povesti horných diablíkov. Trochu poverčivé a tak milé povesti mi vyprávala: povesti, legendy, poeziu divoromantických hôr, že som sa jich nevedel nasitiť. Nekrúťte hlavou, majstre, nás lúbosť poesie spojila, navítila, idilíta, očarenie. Odkedy som sa navrátil, dobre sa nezadusím v tomto veľkomestskom povetří, vidím tu pôdu komínov, veľké domy žalárov, chatrnej hry celý nádherný skvost a len po tichosti hornej a krásy prírody túžim — s ňou.“

„A osvedčili ste sa jej?“

„Na brehu Blatoňu, sriebrolesklými mesačnými večerami, takrečeno sme si vyrozprávali, vyspievali svoju obapolnú lasku. Ona bývala niekedy dobrej vôle a trasavým tenkým hláskom svojím tak spievala, staby obžívala

citara. Lepšie ten spev na mňa účinkoval, ako všetky opery sveta a symphonie. Bola to reč srdca, povzdych citlivosti, zabudnutie sa nesebävedomia, otvorené nebo, jaké len dano je vidieť človeku, v hodinách čarovných. Nie, majstre, ja túto blaženosť, neodmŕstím od seba. Na príjduci týden pôjdeme na pytačky.“

„A pýtal ste jej ruku?“

„Pýtal.“

„A čo vám riekli?“

„Mama to povedala, čo každá múdra mama riecť zvykla: že je jej povinnosťou najprv presvedčiť sa o tom, či budem v stave oblažiť jej dcéru? Olga slovila: že sa zdám byť hodným šuhajom a že ma prijíma za švagra. Didi len to riekla, že ma miluje a — potom plakala. A ja domov príjduc, priam som zpálil mosty: kopu svetlopisných obrázkov a listov, ktoré mi nahrádzali lúbosť do tedy, kým som nevedel, čo je lúbosť!“

Musel som sľúbiť, že na budúci týždeň pôjdem i ja na Almád a prítomný budem pri zasnúbení; ale keď sa Viktor rýchle, kvapne, so zápalom vzdialil, tak ako bol prišiel, akási ľahkomyslnosť rozprestrela krídla svoje nado mnou, ktorá sa ma vždy vtedy zmocnila, keď som videl ako ľahkomyslné hrajú si ľudia so životom, ako čoby toho i viac bolo, nad jeden.

Mladý priateľ môj, naproti jehož schopnostiam, odkedy ho poznám, voždy sympatične som sa choval, zdal sa byť k tomu určeným, aby sa stal očisľepiacich hier hrdinom. Peknej postavy, príjemnej tváre, ohnivých očí a slov mladík, ktorý napadnul všade, kdekoľvek sa len ukázal. Málo ustávania ho stálo zdar a obľubu si vyzískat oboma rukama mohol zbierať kvetiny, zvlášť pokraj cesty a k nemalej hrdosti mu bolo, že sa už hovorilo o jeho zaľúbenom dobrodružstve a súbojoch, do ktorých sa väčším dielom bez rozmyslu zapletával. Behom troch rokov bolo známe meno jeho, lebo maloval pekný obraz na výstavu umeleckú, vystúpil s vlastnými svojimi skladbami v koncertoch a uverejnil ľubozvučné básne v novinách, v albumoch. Ba i čo ochotník na divadlách ochotníckych s veľikým prospechom pôsobil. Slovom

bol synom sveta v dvadsiatom štvrtom roku života, ktorému aj dámy komplimenty robili a ktorý jich tak považoval, ako k vôli jemu kvitnúce kvetiny — za klobúk, do dierky kabátovej. Naproti mne, ktorému najprv sdelil básne svoje, úplnú dôveru cítil a neraz hovoril: „Vy ma môžete karhať, vy máte k tomu právo, vy ste mojím lordprotektorom.“ Ale on moje napomínania len strpel nezachovával, neplnil. I potom len ďalej siahal za svojimi rozmarmi, kde obraz malujúc, kde hudobný kus skladajúc, kde s básnením sa zaoberajúc, a nevedel sa ustátiť na ničom a pri nikom. Lutoval som velice, že mal tak mnohé významné schopnosti bez všetkej stálosti a neraz som hovoril: „Vy ste sa na to narodili, aby ste boli vždy rozširujúcou sa povodňou, a nebude z vás nikdy prúd hlboký, lebo nedržíte za potrebné, aby ste si koryto vykopal.“ On so smiechom odvetil: „Hľa, rieknu upravidľujúci vážny majster. Ale či je to los schopnosti, aby ďaleko došla, sťa vaša upravidľovaná rieka? ja chcem do výše vystúpiť, jestli možno v jednom, jestli možno v troch paprškoch, ako vodom: že dolu spadnem — hovoríte vy: — nič to, za čas som blýskal v svetle zlatých lúč slnečných, a či je i to nie dostatočné?“ Slovom, nebral život vážne a ako v umení: aj u prostred žien skoro zamieňal ideále svoje a neminul mesiac, žeby sa mi s novým a novým svetlopisným obrázkom nebol predstavil sloviac: „No, majstre, však ste nad túto ešte nevideli krajšej ženy na svete?“ Len jedno bolo, čo nad krásu ešte viacej miloval — neobyčajnosť. Toto ho silnejšie upútalo — niekdy na celý mesiac. Obraz jednej ženy, ktorá velice čierne oči a velice jasné vlasy mala — za tri mesiace maloval, a toto bola tá najväčšia vytrvalosť, akej v živote svojom dokázal. Jestli najde ženskú, ktorej jedno oko nevädzovej a druhé jaspisovej barvy by bolo bývalo, tú by bol iste za štyri maloval. Požitok normálnej krásy by bol za štrnásť dní vyčerpal. A teraz hľa dostal sa pod očarenie nového prekvapenia. Po koketných kráskach veľkého sveta našiel malučký „plesnivý kvet,“ ktorý na miesto salonov na brehoch jazera býval, na miesto moderných arií hólne spevy

spieva
vesti
prima
alpská
sa ho
chcel.

Ni
na Al
rozču
vota,
k cie
vinní

N
den,
proti
hovor

potre
manž
tricin
želez
pisný
na b

volne
dite,
triez
vec,

by p
toho
hovo
laje
a sil
Uvi
to cí
nost

kol
vom

nom
nič
tera
Vše

svet
môc

spieval, na miesto pikantných historôk povestí hôrné vyprávál a nespievala tak, ako primadonna, ale citlivo tremulovala, ako dáka alpská cítara. Hľa čarovnosť protivy, ktorá sa ho zmocnila a teraz priam — sa ženif chcel.

Nie, mladý priateľu! ja nepôjdem s tebou na Almád! Pre teba, ktorý si dosiaľ len samé rozčulenie poznal, nenie tá hradská cesta života, na ktorej len ľudia povinností môžu k cieľu napredovať. Ja nebudem tvojím spoluvinníkom.

Na tom som sa usniesol. Ale na druhý deň, keď ma opäť navštívil, nemôhol som naproti nemu tak prísny byt a len tolko som hovoril:

„Priateľ môj! či vy to za nevyhnutne potrebné držíte, aby ľudia aj do uzavierania manželství zaviedli upotrebovanie pary a elektricity? Ja za to mám, žeby to s odvečným železničným nešťastím a trhaním sa ďalekopisných drôtov spojené bolo. Nechodme ešte na budúci týdeň na Almád.“

„Vy mi nedôverujete, pane,“ slovil nevolne, „myslíte, že som tým, čo dosiaľ. Vidíte, môj otec, ktorý je predsa len hrozne triezveho smýšľania sudcom, lepšie chápe vec, a moja matka, — keby žila chudera! — by pudom srdca ešte skôr vynašla potrebu toho, čo tu robíte! Mój otec mi včera večer hovoril: „Teba ani nemôže iné do pravej kolaje priviesť, mimno ženby, prv ležby si srdce a silu svoju rozdrobil!“ To je pravý náhľad! Uvidíte, cez jaké pretvorenie ja prejdem, ja to cítim, viem, slubujem. Nepochybujte o vážnosti mojích citov!“

S takou určitostí a tak prosebne vyrieškol tieto slová, že som mu len bežným úsmevom môhol odvetiť.

„Váš pán otec svolil tedy?“

„Pod tou výminkou, jestli sa stanem oekonomom. On pozná Deregiovskú rodinu a nemá nič proti mojej voľbe. Po zasnúbení, lebo teraz nestačí, príjde aj on so mnou na Almád. Všetko bude v poriadku.“

„A vy to veríte, že ten, čo básnikom, svetovým mužom byt chcel, že sa ten bude môct pochovať do malej dedinky?“

„Bláženosti k vôli vďačne.“

„Ktorú skoro môže zunoť.“

„Nikdy, pane! Medzi zasnúbenie a svadbu padne aspoň pol roka času a vy sa presvedčíte za ten čas, že som ja nie viac už ľahkomyselným.“

V skutku som pozoroval na ňom premenu, že nehovorí už viac v tak veľkých obrazoch, ale počína chladnokrevne plány snovať, spriateluje sa s tou myšlienkou, že je manželstvo len v tretine svojej blaženost, v dvoch tretinách ale povinnosť.

O desať dní sme boli na ceste.

Druhý deň po obede veselo zakričal Viktor:

„Pozrite, tam v koryte vrchov tú štilhú bielu väžu. To je našim výkrikom! Tam vás očakáva priateľstvo, mňa lábosť.“

Almád leží medzi vrchami, prekrojený dvoma malými riekami, otočený zelenými lučianami a vinicami. Len dve ulice jeho sú mestom, ostatné dedinou, kde sa na každú strechu strom opiera. Tam býva jedon z mojich starých, dobrých priateľov, s ktorým sme spolu započali život. On praktickejšiu cestu nastúpil, vlastné ohnisko si založil a už kochal sa vo vývine dvoch milých dietok v tej dobe, v ktorej sa v očiach a na tvári dietok anjelská nevinnosť usmieva. Sotvaj som mohol dočkať, aby som večer v jich kole ztrávil. Viktor bol ešte nespokojnejší — bol by chcel letieť, aby už videl Didu, ktorá istotne bude sa i smiať i plakať od radosti, keď ho uvidí.

Ja som sa u môjho priateľa uhospodil, on ale do malého hostinca a o štvrt hodinu stali sme sa oba (jeden tu, druhý tam) najsrdečnejšie prijatými hosťmi. Za pár hodín besedujúc s mojím priateľom a jeho panou, hotovil som sa i ja, aby som u pani Deregičky — o nej a o jej dérach som tolko pekného bol počul — návštevu urobil.

Jejich dom bol na kraji jednej riečky, živým plotom otočený. Cez šramkovitú bránu samý kvet a samé stromové haluze mi kynuly. Z pavlače, jež stĺpy vinúce sa zelia husto ovinulo, ľalijovej barvy kvetom pretkávajúc jednotvárnosť zelených listov, bolo počut veselý rozhovor a živý smiech. Jakoby tam len samej blaženosti ukryté hniezdo bolo bý-

valo, ktoré stromy a kvety chráni pred búrkami vonkajšieho života. Jestli kde — myslel som — v tomto kúte mohol náš mladý priateľ vynajst idyllu.

Všetci štyria mi v ústrety vyšli a vďačne ma prijali. Viktor mal príležitosť do ucha mi môcť pošepnúť: „To vám hovorím, majstre, aby ste sa mali okolo svojej budúcej, a budte pyšný na to, že švagraní budeme!“ Nemal som síce ani ten najmenší vážny úmysel, ale temer za slušné som držal, aby som sa za mamou na staršú dcéru domu obrátil a s ňou po zahrade sa prechádzal prijímajúc od nej vysvetlenie o rozličných kvetoch, ktoré tieto dve devy s celou ochotou pestovali. Ale som sa najprú dobre prizrel tomu „najkrajšiemu stvoreniu sveta.“

Na prvý pohľad zdala sa mi byť práve tak bezvýznamnou, ako neobyčajnou. Ako čoby v stínu bola vyrástla, na tvári jej chýbal lesk života. Prílišne biela, zadumená deva. Svojím bojazlivým pohľadom tak hlboko vedela pozerat a zádumčivým obličajom svojím tak mnohovravne sa vedela pýtať. Keď hovorila, pozerala, keď sa zadumala a usmievala, ako čoby kedytedy závoj bol spadol z jej tváre, aby sme napotom hlbšie vidieť mohli: do sveta citlivej, nevyvinutej duše, kde ešte len teraz vzniká všetko. Čím som sa viac na ňu díval, čím ďalej som sa s ňou shováral, tým viacej som sa presvedčoval, že Viktora, jeho po všetkom neobyčajnom sa shánajúcu chuť, nie bez príčiny uchvátilo toto zadumené dieťa, ktoré sa v skutku na iné devy neponáša.

I jej mama — tak sa zdá — ju za neobyčajnú naturu považovala a ešte v ten večer mi s akouśi obavou hovorila:

„Keby len takou citlivou nebola! bojím sa, že jej tá citlivosť mnoho trápenia zapríčini v živote. Už v detinstve, keď jej vtáča uletelo, hodiny pozerala za ním so slzavými očami. Kolkokolvek kanárikov jej zhynulo, všetky oplakala, celý vtáči cintor mala na konci zahrady. Za uvädlym kvetom dlho smútila. Moja mať, jež miláčkom bola, v lesnej samote velice vypestila jej citlivosť. Nedivte sa, pane, že sa velice bojím o ňu. Ju by v stave bolo na celý život nešťastnou urobiť toľko, koľko by inej len jednu zľú hodinku

zapríčini. Nedivte sa, pane, že sa o ňu velice bojím!“

Potom sa počala bojazlive, útló vypytovať na Viktorove pomery, jeho povahu a ciele. Vie, hovorila, lebo počula od každého, že má skvelé schopnosti, jeho meno je už známe, je z dobrého rodu, jeho otec je všeobecne ctený a po matke mu aj malé dedičstvo pozostalo, ale aj to počula, že dosiaľ príliš radostiam sveta žil a ešte neproboval prisnú prácu.

„Pravda milostpani!“ hovoril som s akouśi chulostivostou „všetko je pravda, čo ste počut a hovorit ráciely. Nuž ale či ešte mal času inému žit ako rozkošam mladosti? Veď čas úvah a práce ešte len teraz zavital u neho. Dosiaľ nezameškal ničoho.“

„Je veľmi mladý!“

„To je chyba, o ktorej hovorit zvykli, že sa každým dňom napravuje.“

„A je velice genialný.“

Zamyslel som sa. I ja tak myslím, že takéto povahy sú viacej pre strakavosť svetovú nežli pre oblažovanie jednotlivých srdc určené — a na obavyplné poznámky matkine som nevedel odvetit; ale ponevác som odvetit musel, tedy som tíško slovil:

„Krok, ktorý zajtrá učiní, ho bezpochyby vážnym urobí. Velice líbi vašu slečnu dcéru a to je zárukou blaženosti.“

„Daj Bože. Didí si ho od pár dní o vela viac zamilovala, ležby som v stave bola ju odtrhnúť od neho. Kto sa tak pridrža kvetu, vtáčka, môžete si mysleť, nakoľko sa pridrža srdca, ktoré za najdokonalejšie drží. Ja nemôžem iného robiť, ako modlit sa za jej blaho!“

S najhlbšou účasťou hľadel som na nežnú, milujúcu matku, ktorá bola plná prirodzených obáv a o vela lepšie milovala dieťa svoje, ležby sa bola mohla priam ružovej barvy nádejam budúcnosti odovzdať.

Olga ľahšie brala vec a k nám príduc, ľahko, veselo slovila:

„Drahá mamuško! Akože by neboli šťastní, keď sa tak velice milujú! Len jedno zlo sa jim môže prihodiť, prv ležby svojimi boli, očima sa prehlnú —.“ S tým sa smiala, jeden kvet odtrhla a do vlasov si ho zabodla.

„O túto by som sa tak velice nebála.“ slovila matka, ku mne obrátená. „Toto je veselé, žartovné, ľahkej krvi dieťa. Tvoja stará mať dobre vedela, komu má dať strieborný kríž.“

Tento kríž bol rodinným talismanom, ktorý mi o pár hodín Didi ukázala, milovania hodnou naivitou ho vytiahnuť z prsú, kde ho ukrytý nosila.

Viktor sa práve s Olgou žartoval medzi kvetnými hriadkami, mama sa o večeru šla postarať, a ja som samostatný ostal s mladým dievčatkom na pavlači, ktorá vopred rozprávala, akou peknou je tá jedličná dolina, ktorú zajtrá navštívime. Je tam vraj všetko čo je pekné — skaliny, kvetisté lučiny, vodopád, kríž na pamiatku jedného nešťastného človeka, veľké zelené jazero, v prostriedku s ostrovom, ktorý je celý belasý od nezábudok. Ukrytý kútik divej romantiky, kde ona po boku svojej starej matky, v polesného domku, päť rokov strávila, hrave, dumave, blažene. Tam sa naučila s ozvenami drážif, so srnkami behaf, s pastierskymi devami spievať — tam by rada raz aj umrel.

S úsmevom som počúval jej reč — tento neobvyčajný smrti sen u práhu života, tento melancholický povzdych uprostred uskutočnených túžob.

„Nie, slečno Didi, vy tam snívať už viac nebudete, ale medzi nami budete žiť veselo, blažene. Neverím, žeby z Viktora kedy hospodár bol, to je nie jeho schopnostiam primerané. Zunoval by namáhanie, zunoval každodennú prácu. Ani ho nenahovárajte k tejto nemožnosti. On musí na poli umenia voľačo utvoriť, nie povrchne a chvatom, ako dosiaľ, ale v jednom smere čím ďalej, tým vyššie sa šinúť. Vy budete jeho muzou, ktorá mu slávu doma s blaženostou zamieňať bude.“

Oči mladej devy horely, ale priam sa zase zadumala.

„Tak nebude mne žiť!“

Lapil som ju za ruku a s úsmevom som slovil:

„Povolanie muža je dvojemu žif: voľakomu a voľačomu — jednomu srdcu a práci. Ale

obom len tak žif môže, jestli si postaf životnú dla spôsobnosti svojej vyvolí.

„Moja matka sa toho ľaká, že je Viktor umelec. Aj o mňa sa obáva, že nebudem s ním šťastná. Ale nie, ja verím, že budem šťastná. Veď mám talisman.“

„V dobrote svojho srdca.“

„Nie, pane, ja mám skutočný talisman, hľadte — tento biely kríž.“

Vyňala ho zo zánadria. Plochý, bezozdobný strieborný kríž to bol, jednoduchá práca dávných čias, ktorý na tenkej, čiernej šnôre visel na krku.

„To je starý rodinný pozostatok, ktorý som od starej matky dostala, keď zomrela. On má už mnohú peknú históriu, lebo je on zálohom blaženosti. Dakedy na počiatku minulého stoločia to bolo, že jedna deva z našej rodiny plakať a modliť sa chodila ku kapličke pustovníkovej pri modlárskom kameni, o to, prosiac Boha, aby jej milého prinavrátil z vojny. Jeden deň prišiel ten smutný chýr, že jej milenec padol, ale pustovník tešil devu, a tento kríž jej oddal, aby mu dôverovala a každodenne sa modlila. A o mesiac za mrtvého vyhlásený mladý zať zavítal domov, potom držali svadbu i blažene žili za dlho. Tá blažená žena bola mojou prastarou materou. Odtedy štyri nosili tento kríž, ja som piata. Každú, čo ho nosila, ochránil pred nešťastím a ochráni i mňa. Teraz už viete, prečo sa nebojím.“

Takou hlbokou, takou detinskou vierou to riekla, že som s podivením hľadel na strieborný kríž a badal som, ako čoby z neho líce povery aj do mojej duše boly prenikly.

„Vždy ho nosíte?“ pýtal som sa.

„Vždy, lebo mu dôverujem. I moja stará mať mu dôverovala — veď i ona voždy blaženou bola. Moja matka nemala potrebu naň, ale ani nesvobodno ho nikomu odovzdať kým ten, čo ho nosí, smrť svoju blížif sa necífi. Keď sme v poslednú hodinu tam stáli vókol smrteľnej lože mojej starej matere, ona žehnajúcimi rukami mi ho podávala, septajúc: „Tebe ho dám, Sisika moja, lebo ty môžeš väčšiu potrebu mať naň, nezli Olga!“ Odtedy som ho nikdy nezložila, a viem, že šťastnou budem, kým ho nosif budem.

„A niet, čoby moc tohoto talismanu zomilo?“ pýtal som sa vediac, že taká moc vždy jestvuje.

„Ba je, ale to v našej rodine nejestvuje: nevera.“

Večer, keď sme s Viktorom spolu odchádzali, hovorili sme o striebornom kríži.

„Povedal som, majstre,“ začal blažený

mladík, „že je ona trochu póverčivá. Práve to ľúbim pri nej; veď je celá poesia nič nie iného, ako samá čarovnosť, tajomstvo, slepá viera. Nemôžem vystáť tie osvietené devy, ktoré sa tam vo veľkom svete učia o Darwinovi, pochybujú o nesmrteľnosti duše, a bláznia sa za novomódnyim slnečníkom!

(Dokončenie nasleduje.)

Kytka kvetov.

Dľa srbského od *Ognoslava Dobrodružského.*

(Pokračovanie.)

Anjel ochranca.

Čierna noc! div, že si nie ešte černejšia, hľadiac takto na žiaľ Radojov.

Šesťdesiat nocí preletelo na krydlach čemerných vzdychov, odtedy, čo Radoje svoj ideál v tak krásnej podobe v divadle uzrel, šesťdesiat pekelných — ale nie pekelných, toto je ešte skromný výraz naproti tým hrozným mukám, ktoré pretrpel chudák mladík, ale bolo šesťdesiat dób neprestajného tonutia do hlbky mora, ktoré dna nemá.

Koľko ráz chudák okolo pol noci, keď mu preplnená hrud' mala sa pukuť, že mu rozdrobí srdce ten ozrutný kameň, ktorý ho tiská, vyšiel do poľa, koľko ráz chcel sa rútiť do chladnej Sávy v tom domnení, že mrmot vln ho natoľko zabaví, že bude môcť zapomneť na chvíľu, tie čierne oči, tie malé ústa. —

A čo by tá noc ešte raz tak tmavá bola, ako čo je, Radoje by bol predsa v zrkadle vody jeden obraz videl, ktorý ho vždy mohol domov vrátiť.

To boli jeho starí rodičia, ktorých jediná nádeja on bol.

Preto trpel toľké muky a napokon by bol klesol, keby Bôh mu nebol poslal anjela ochranca. To bol obraz matky božej! Radoje by tisíc ráz bol prisahal, že umelec, ktorý ten svätý obraz maloval, na jeho Milce sa prízeral.

Bolo to nesmierne šťastie preň, ten svätý obraz. Po celých dňoch mohol presedeť dívajúc sa naň.

Jeho srdcu bolo, ako keď po hroznej búre a hromobití, cez čierne oblaky, ukiaže sa ohrievajúce slnce.

On bol šťastný, hľadiac na ten obraz, tak, že zabudol na všetko, čo sa kolo neho dialo. Do izby mu vstúpil Milan, on ho nespozoroval. Priateľ sa za chvíľu naň díval, rozumel ho; letel k nemu a bratsky ho objal.

„Brat môj! prečo sa mi nezdôveríš! Ja by ti našiel liek, ja poznám celý svet.“

Radojovi sa slzy vyronily. To po druhý raz plakal. Prvý raz zaplakal, keď ho ako dieťa pre školu od matky odlúčili, ako čo to jahňa blačí, keď ho odlúčia, druhý raz — teraz.

Keď prvý, tuhý žiaľ prešiel, tiekly ticho slzy, ako v lete tichý dáždik.

Radoje vyrozprával všetko priateľovi.

„Rade, tak ako čo Bôh je na nebi, ty budeš šťastný!“

„Len ešte raz by som ju rád videl!“

„Nie len že ju uvidíš, ona je tvoja, ona musí tvoja byť, ty ju budeš objímať takto, ako fa tvoj brat objal!“

„Objímať?“ pýtal sa Radoje nastráchané našho hľadiac; „objímať? Oh bratre! Nebeské tvory sa nedajú ani vidieť a nie ešte objímať!“

Tanečná zábava.

Divné sú tie fašangy! Svojimi hraní a zábavami, ktoré toľký hukot narobia, jedných urobia tak šťastnými, že oplývajú v šťastí, a druhých tak otrávia, že jim je horký celý život.

Večer má sa usporiadať hra, prvá, na ktorú Mileva šla, s ktorou vstúpila do lesklého, salonneho života, o ktorom od svojich družiek toľko báječného počula. Nech sa len rozpaľmätá krásna čitateľka, ako jej bolo, keď prvý raz vstúpila na bále, tak mi nebude potrebné, aby som opisoval city Milevine.

Napokon udrela čakaná hodina, do dvorany hrnulo sa obecnstvo.

Keď Mileva vstúpila do dvorany, trhla sebou. Kdekoľvek sa obrátila všade to krajšie vyzeralo, ako si predstavovala.

Hudba zavznela, všetci sa chytali do kola; ale boli aj takí, ktorých hudba ani najmiernejšie nedotkla; stáli, chladnokrevne sa dívajúc. Medzi tými je aj Radoje, aj on, ktorý aj život dal za kolo; a na každý pád by to nerobil keby bol počul hudbu, alebo videl ako sa kolo vlní.

On ani nevidel, ani nepočul.

On zas videl svoje Milče, svoje drahé Milče, aj teraz sa mu zdalo, že nikdy tak krásne nebolo.

Preto Radoje zabudol na seba, že hľadel len na havranný vlas, ktorý vidno zpod viienka ružových púčkov, ktorý skrýva biele hrdlo; poslúchal jej slová, a zdalo sa mu, že tak len anjelské ústa vedia hovoriť.

Radoje myslel do niektorého kúta si zastáť, a zdať sa dívať na tú krásnu tvár, ktorá ho varí raz umoriť; ale Milan pristúpil k nemu, ako sa kolo dokončilo, vzal ho popod ruku a viedol ho, chtiac ho nejakým jeho priateľom predstaviť. Tie dámy ho prijaly veľmi vládne. Potom pristúpili k Mileve, ktorá na strane stojac showárala sa s priateľkou ohnivého pohľadu.

„Slečny, beriem si smelosť, predstaviť Vám svojho priateľa Radoja Smilaniča, hovoril Milan; obrátil sa k Radovi a predstavil mu slečny; ale tento zo všetkého rozhovoru nečul len: „Mileva.“

„Pán Radoje?“ zpýtala sa Milevina družka; „naozaj, tento deň medzi moje najblahoprajnejšie dni počítam. Pane.“ a podávala mu malú, bielu rúčku, „príjmite moju najvrúcnejšiu vďaku, že ma svojimi nežnými piesňami tak často zabávate!“

Tieto slová z úst mladej Srbky, mnohou radosťou naplnily srdce mladého básnika, s niekoľko slovami jej vyslovil svoju radosť, obrátil sa k Mileve, ktorá s oborenými očami vypovedala, ako je aj jej veľmi milé, že ho poznala.

Keď toto vypovedala, žiarily sa jej líčka studom.

To bol pre Radoja rajsýk pôžitok.

„Nech sa Vám líbi, slečna, preísť.“ prehovoril Milan, ponúkol rameno Milevinej priateľke.

Jedným mihnutím oka uvedomil Milan Radoja, aby aj on Milevu pojal.

Dievča zpozorovalo, že Radojova ruka sa trasie, podvihlo ticho svoje pekné oči, a anjelským hlasom sa ho zpytovala:

„Pane, Vám akoby nebolo najlepšie?“

„Nie, mne nikdy lepšie nebolo, a nikdy mi ani nebude na tomto a tamtom svete, ako mi teraz!“ a pohliadol na ňu tak iskrenne, tak sústrastne, že musela oči zas obrátiť.

Radoje sa sám sebe divil, odkiaľ nadobudnul toľkej smelosti, že mohol s ňou hovoriť, na čo pred malou chvíľou ani pomysleť nemohol, a rozprával jej, dlho jej rozprával, uprienne z poctivého srdca.

Chúďa nevinné, nemohlo si ani vzdychnúť po Radojových slovách, jej krásnu hrud' ničie tlačilo.

Keby niekto po tej tanečnej zábave sa bol Radoja zpýtal, čo toľko hovoril svojej kráske, nevedel by povedať; ale keby sa ho bol zpýtal, čo mu ona hovorila, to by mu on v najväčšom oduševnení rozprával, a nebol by mu ani do smrti vyrozprával, ako naivne, ako sladko sa zpýtala, prečo tak zriedka vychádza, prečo častejšie do divadla nechodí, a iné maličkosti, ktoré zbožňoval, lebo jich jej ústa napomenuly.

Tančila sa mazurka, aj Radoje tančil s Milevou.

Tak ako čo sa prehnaná bieda a núdza nemôže znášať, tak je aj s prehnaným šťastím, a najmä keď človek nemá s kým ho podeliť.

Radoje myslel, že je časom blázon, časom sa nazdal že žije. Snáď ho láska zmorila a on je teraz v nebi. Či je to len sen, alebo

niečo podobného; ale že je to opravdu — to nemohol veriť.

A či mohol byť spokojný a pri sebe! Veď Milče, jeho sladké Milče mu bolo v náručí, jeho ruka obvíjala jej driecik, a jej hrud sa dvíhala na jeho srdci.

Pieseň.

Slnce je najkrajšie, keď vychádza, a láska najsladšia v puku.

Radoje voňal ten púčik, ale ho natoľko opojila jeho vôňa, že myslel, že niet žiadnej moci, ktorá by ho o to šťastie priviesť mohla.

Poludnie dávno prešlo a v lesíku sa chládok rozprestrel, ako čierny závoj po zelenej trávě.

Rado sedí pri svojej milej, niečo číta, a ona vyššva.

Poniekedy pozreli jeden na druhého.

Oh, prečo ústa nemôžu tak mnoho, tak pekne vypovedať, ako to môže len jeden pohľad!

Čím viac čítal Radoje, tým viac jich city opanovali; Milka začala vzdychať, práca jej vypadla z rúk, na ľavú ruku podoprela si čelo, ktoré horelo žiarou ako slnce v prostried leta.

Rado jej pravú rúčku chytil, hľadiac jej dlho, dlho túžobne do očí. Slovo mal na perách, ale nemal toľko moci, aby vyriekol... Dal by bol chudák pol svojho života, keby bol mohol len vypovedať. Vstal a vzdialil sa.

*

Medzi tým Milan sediac v izbe svojho priateľa, prehrnal papiere na stole. Akých tu počiatkov a zlomkov nebolo!

Čítal všetko pozorne a s úľubou. Zdalo sa mu, že číta Odyssea.

Krem toho bolo tu po stole rozhádzaných dosť Radojevých básní, v ktorých sa Radoje zrkadlil. Na vlas by ho človek poznal, po tej túžbe, nežnosti a po očarujúcej iskrenosti.

Pri jednej básni sa pozastavil Milan za dlhšiu chvíľu. On ju čítal, čítal a zas čítal, nemohúc sa jej dosť nasýtiť.

To bol div. V niekoľkých riadkoch vypovedal tak mnoho, tak mohutný cit, že človek bez seba zostal.

„Toto je krásne,“ konečne prehovoril pre seba, po opätnom prečítaní strčil ju do vrečka.

Neprešlo niekoľko okamihov a Radoje ako bez seba sa rútil do izby.

„Teraz si asnaď len múdrejší bol?“ zpytal sa ho Milan podávajúc mu ruku?

„Nič, nič.“

„Čo? Bôh a duša, ty si dieťa,“ riekol Milan nasrdený a obrátil sa.

„Ale Milane, Bôh mi je svedok, nemám sily, aby som jedno slovo vyhovoriť, a ešte aby som jej sveril...“

„Nešťastníku, a keby ja nebol býval, ty by si bol prepadol!“

„Nebol by ju ani uzrel, a nie ešte aj poznal; ale pre naše bratstvo, už keď si mi začal pomáhať, pomôž aj ďalej!“

„Tu máš moje srbské slovo. Len že ma musíš vo všetkom poslúchnuť čo ti rozkážem, a ver mi, za mesiac bude Mileva tvojou nevestou!“

Podajúc mu ruku vzdialil sa Milan.

„Mojou nevestou?“ od radosti skoro nechtiac zvolal: „Milče, moje sladké Milče!“ ..

Kytka kvetov.

Zas bol pekný čas, všetko sa hrmulo von do voľnej prírody, čo mladé to krížovalo ulice veselou žartujúcou sa, pritom hádzuc strelou pohľadov na obločné barikády.

Aj Radoje sa prechádza s priateľom Milanom ktorý sa hrá s peknou kytkou kvetov držiac ju v ruke.

„Vieš čo, Radoje? Tu máš túto kytku, ktorú môžeš dať svojej Milke; možno že sa lepšie s ňou dohovoriť, ako s tebou!“

Radoje prijal s radosťou kvety, za ktoré mu srdečne ďakoval.

„Ale,“ doložil Milan veľmi vážne, „daj dobrý pozor, aby si sa dajako neoklamal, aby si tie kvety...“

„Pane Milane, pane Milane!“ kričal jedon chlapec, ktorý za nimi bežiac celkom zadychčaný v ruke niesol veľký list.

„Čo je Péro?“ obrátil sa Milan, ktorému tento výjav nedal vyhovoriť, čo chcel povedať Rádovi; „čo je to? Od koho?“

„Depeša, Pane!“ preriekol zmorený Péro.

Milan v rychlosti zdrapil depešu.

„Z Kragujevce, od otca!“ šeptal Milan, „na moju pravdu brat môj, mňa volajaká predtucha objíma...“

Čítal.

„Čo je to?“ zvolal Radoje, vidiac, že jeho pobratim zbladol.

„Otec mi na smrteľnej posteli. — Péro, najdi mi hneď koč, nech stojí bárs čo.“

Verný slúžik cvalom sa vzdialil.

„Bratre,“ obrátil sa k Radojovi, ktorý osobitným utrpením hľadel naňho, „s Bohom, ja sa musím v tom okamihu vzdialiť. Ale prosím fa, nech fa to ani najmenej neruší, veď je to nič nie, jemu sa to často stáva aj teraz to prejde, len že ma na jedon týdeň odlúči od teba.“

Pobratimovia sa pobožkali a rozlúčili sa. Milan zabudol povedať Radojovi, čo chcel.

Radoje sa vzdialil ďaleko od mesta, ne-zpozorujúc to. Veľmi sa staral o svojho priateľa, zamyslený k zemi hľadel. Naraz počul nežný hlások, ktorý jeho meno vyslovil. Zdvihol hlavu a stál pred hrbkou veľmi pekných dievčienec, medzi ktorými bola aj Ľubica, družka Milevina, z predošlých tanečných zábav. Ona na každý pád naň zavolala, lebo od kedy sa poznali, viac pozornosti venovali jeden druhému. Rovný cieľ, rovné city, najviac spojujú srdcia. Radoje ju rád mal ako vlastnú sestru, pre jej veselosť, zhovorčivosť, a najviac

preto, že bola priateľkou jeho sladkej Milevy. A Ľubica? Ona asnáď pekného básnika nie len rada mala ako brata, ale...

„Ah, slečna!“ pozdravil Radoje vytrhnúc sa z myšlienok a priblížil sa k ním. Ľubica milo usmievajúc sa zastala si pred neho, držiac kvety v oboch rukách, ktoré natrhala v zahrade, z ktorej vychádzaly.

„Hľa, pane Radoje, ako sme Vás plným šťastím stretli! A budeme tak svobodné, Vám ponuknúť niektorý kvet, ako znak vďaky, že ste nás potešili voňahdy tou básňou, ktorá nás nejakou, nevídanou mocou očarila,“ a vybrala mu najkrajšie kvety.

„Ale, slečna, Vy ste sa sprisahala, mňa vždy storáz viac chváliť, ako zasluhujem. Ja teda neuznávam, že som tieto kvety zaslúžil, ale jich zadržím v čare.“

A podal jej tú kytku kvetov, ktorá bola Mileve prichystaná, pomyslel si, že ju dnes aj tak už nevidí, a zajtra jej môže druhú dať, vidiac pri tom, že Ľubica túžne pohľady na ňu hádzala, ktorá opravdu pekná bola.

Ľubica sa milo zasmiala, poďakujúc sa, potom ukiazala svojím priateľkám, ktoré jednohlasne zvolaly:

„To sú veľmi krásne kvety!“

Radoje sa jim porúčal a vrátil sa do mesta. Myslel, že vidí Milku v okne, ale sa sklamal.

(Dokončenie nasleduje.)

Literatúra a umenie.

„Nový priateľ ľudu.“

Ideme, bo *musíme* vydávať asi 10 krajiarové, *zábarnopoučné*, v neurčitých dobách vychodit majúce sväzočky pre ľud slovenský, pod názvom „**Nový priateľ ľudu**,“ sväzky zábavno-poučného obsahu.

Vzdelajte ľud, a zvie o sebe, kto je on.

Konať sa musí! Časy sú zlé, ale *konať sa musí!* A práve preto, že „do zlých časův živobyti naše upadlo,“ tým viac so všetkým napnutím sil *konať sa musí*. To je naše po prvé, po druhé i po tretie. Žiadno „keby,“ veď keby, veď keby ten a ten, to a to.“ Len ty konaj, na druhého sa neohládaj ani na okolnosti. Rušaj, stúpaj, volaj, tiskaj! Ak nebudeme vedieť predať pár tisíc parkrajiarových sväzočkov na poučenie ľudu (spojené so zábavou), na vymánanie ho zo všednosti smerujúcich, tedy by to bolo znamením po prvé, že sme nanič, po druhé, že nám ani láska k Tatrám, ani láska k reči našej, ani

láska k vlasti nič nespomôže, a že pri chvalitebnej ináč nábožnosti svojej Slovák i ďalej od všelínajákých faktorov náležite zauškovaný a drvený bude, čili že hlúpy aj v kostole bitku utrži. Nečo už síce číta náš ľud, ale to ešte zďaleka nenie dostatočné. Ani sväzkami našimi neprídeme ešte do zeme zasľubenej, ale by sa mohla nimi valne kliesniť cesta, ak budú dobré, čo dôfame. Nuž tedy akéhokoľvek stavu pokročili bratia a sestry v národe, *bez rozdielu vyznania*, ktorí sa zaväzujete rozpredať 10—20 snád aj 50 výtiskov „**Nového priateľa ľudu**“ vo svojej obci, vo svojom okolí, ráčte sa do 1. okt. r. t. hlásiť so zretelným udaním mena, stavu, bydla a pošty u dolupodpísaného, ktorý pohnutým súc k tomu viac priateľmi pri spolupracovníctve p. G. K. Magurského redakciu „**Nového priateľa ľudu**“ na seba prijíma.

Program vyslovíme krátko: *Ušľachtilá zábava, vzdelanostný pokrok, — pociedky, životopisy, prírodno-zeme- a národopisné i fyzikálne, nakoľko ten možno ilustrované veci, potom prasto-rozumné. pre prie-*

mysel a obchod potrebné články z mero- a počtovedy atď. a všetkým tým viesť k vznešenosti ľudskej.

Dve veci nás oduševňujú k nášmu podniku. Po prvé skúsenosťou podoprené presvedčenie, že ľud nás, zvlášte po mestečkách a remeselnícky vôbec, ale z veľkej časti aj roľnícky ľud rád číta, rád sa čítaním nielen zabaví, ale aj poučí. Nič iné nám nechýba. — to je už dávno uznano — len kolportáža. Tá je u nás trochu s nesnádkami spojená. To všetko sa ale horlivosťou jednotlivcov, maličké napnutie, viac len dobrej vôle vyžadujúcou nahradiť a vybaviť môže; horlivosťou takých jednotlivcov, ktorí predsa už len majú nejakého služobníka, a ktorí nezažobiac si popísať mená nádejných odberateľov okolo seba, povedia služobníkovi tomu: roznes to ta a ta podľa menoslovu tohoto! — Po druhé oduševňuje nás k podniku nášmu *svätý cit povinnosti*. A tento je ešte mocnejší, než možno vyrátať sa dajúci vzdelanostný prospech; bo ešte i vtedy, keďby sme videli, že málo s ľudom našim porídime, čo ale chvála Bohu naopak dôfame,tedy *povinnosť vykonať sa musí*. — nech by už potom so semenom Pan Boh naložil, ako ráči. Neobzerajme sa za pluhom!

Predplatky na žiaden spôsob *copred neprijímame*, len *príhlasy*. Na zvyčajné nádavky pamätat budeme. Opakujeme, že ku príhlasom jedine do 1. okt. r. t. *neodvolateľnú* lehotu ustanovujeme. Ohľadom na ustálenú cenu a porto atď. dosť času bude hovoriť potom. Nuž tedy: „kto umie dobre činiť, a nečiniť, hriech má.“ Mý pred touto výpoveďou máme veľký rešpekt, trebas nam ona častokrát robí veľké nepohodlie, a preto chceme konat. Očakávame rešpekt pred touže výpoveďou aj od milých našincov po všetkých kútoch, a dokážu ho rozpredávaním „Nového priateľa ľudu.“ Prosíme tedy prihlasovať sa *najmenej po 10 výtiskoch*, ac potom na žiadosť a poukážku aj po jednom výtisku dostať ho bude možno, ale tieto jedinky *netreba* vopred prihlasovať. Na zdar!

V Brezne (Breznobánya), dňa 12. júla 1880.

A. P. Záturcký.

„Slovenský obrázkový Kalendár“ na obyčajný rok 1881, ktorý vydáva knihtačiarcky účastinársky spolok v Turč. Sv. Martine, je už k dostaniu. viazaný výtisk za 20 kr. — Popri obyčajnej kalendárnickej časti má aj tento ročník rozmanitý oddiel poučného a zábavného obsahu s ilustráciami. Snažne odporúčame ho účasti nášho ct. obecnstva.

Slovenské Spevy. Vydávajú Priatelia slovenských spevov. Sošit 2. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtačiarckého účastinárckého spolku. 49. Str. 40. Cena sošitu 1 zl. r. č. Týmto druhým sošitom dospel počef piesní (nápev i text) k číslu

220. — Krásny tento počník odporúčame nášmu ctenému obecnstvu čo najvrelšie.

Priateľa školy evanjelickej vyšiel sväzok I. Cena s portom 32 kr. Vydáva a rediguje Adolf Peter Záturcký, ev. učiteľ v Brezne. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtač. účasť spolku. Nákladom vydavateľovým. St. 64. — Podnik tento čo naj-snažnejšie odporúčame ev. učiteľstvu slovenskému, tým viac, keďže žiaľbohu niet teraz riadne vychádzajúceho učiteľského časopisu: Meno redaktora tohto podniku je dostatočným rukojemstvom za vybornosť práce.

Slovenské národné piesne pre mužské hlasy. Máme tu pred sebou päť harmonisovaných slov. národných piesní: Nitra, Sobota nedela, Zaľubenec, Odsúdený a Rozchod. Vydanie týchto piesní má svoju zvláštnu históriu. Už roku 1875 dal jich turč. sv. martinský Spevokol do tlače, vtedy boli aj z častky vyhotovené a predsa pre isté neprijemnosti a zväčša ani neznáme okolnosti až teraz môžeme jich oznámiť a štvorespev milovnímu obecnstvu čo naj-snažnejšie odporúčať. Vyšli v Prahe tiskom a nákladom Em. Starého. Cena partitury a hlasov 70 kr., jednotlivé hlasy po 10 kr. Vydanie je pekné, úhľadné.

Urbánkovho **Věstniku bibliografického** vyšlo č. 7. s velice zajímavým obsahom. Je to nahromadený bohatý i vzácny material bibliografický, umelecký, životopisný atď. Kritika je menovite hojne zastúpená, medzi iným aj obsirnejšia zpráva o „Pisních slovenských“, ktoré vydáva „Slavia“ v Prahe. Tento „Věstnik bibliografický“ zasluži všelikej podpory všetkých priateľov života literárneho.

„**Tesnopisnej Besedy**“, ktorá vychodí v Prerove 25. každého mesiaca, vyšlo č. 5. V tomto sošite podaná je tesnopisne aj pieseň: „Nie preto si spievam“ zo „Slovenských Spevov.“

„**Světözora**“, obrázkového týždenníka českého vyšlo č. 35 s velice rozmanitým a zajímavým obsahom v obrázkovej a slovesnej časti. Medzi iným je tu velmi zdarilá a verná podobizeň nášho slavného zvečnelého Michala M. Hodžu a obsirnejší jeho životopis z pera Jar. Vlčka.

Stručného všeobecného slovníku věcného, druhého latiného vydání vyšiel sošit 43.

OBSAH: Laliya. Povest od Vajanského. (Pokračovanie.) — Lenského sloky. Zo šiestej hlavy Puškinovho „Evgenij Oniegin-a.“ — Apostrofa na mladost. Zo šiestej hlavy Puškinovho „Evgenij Oniegin-a.“ Vajanský. — Nepokojný odpočinok. (Dokončenie.) Mladen. — Pustovník. G. Čakovský. — Slabší okamih. G. Čakovský. — Apoštol. Poviedka. Rozpráva Jozef Škultéty. (Pokrač.) — Snilo sa mi... D. Z. Lanček. — Mučedníca. Obrázok z upovedomelého slovenského života. — Strieborový kríž. (Rozprávka od Karla Vadnai-ho, z „Arviz-könyv“-u. — Kytka kvetov. Dľa srbského Ognoslav Dobrodružský. (Pokračovanie.) — Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 lárky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou knihtačiarckého účastinárckého spolku v Turč. Sv. Martine.